

જૈનપર્વ તિથિનો ઇતિહાસ

મુનિ દર્શનવિજયજી (ત્રિપુટી)

ઃ પ્રાપ્તિસ્થાન...

શ્રી ચારિત્ર સ્મારક ગ્રંથમાળા

ચંદુલાલ લખુભાઈ પરિખ

નાગજી ભૂદરની પોળ : અમદાવાદ.

વિ. સં. ૨૦૦૪

ચારિત્ર સં. ૩૦

વીર સં. ૨૪૭૪

ઇ. સ. ૧૯૪૭

નકલ-૧૦૦૦ની

આવૃત્તિ ૧લી

કલ્પકાંડની પાંચમી કથા સં. ૧૦૦-૪-૦

૩૧-૧-૨૦૦૪

બે બેલ

ભગવાન શ્રી મહાસ્વામિથી લઈ આજમુખી જૈનશાસનમાં
 એકજ તિથિવ્યવસ્થા છે. આ શ્રી રામચંદ્રસૂરિજી મ.
 વિગેરેએ વિ. સં. ૧૬૬૨ ના પશુસલ્લથી તિથિવિષયક
 પોતાનો નવો મત ચલાવ્યો છે. પરંતુ તેમાં ક્યાં જલ સાચ
 છે તે સવિસ્તર સમજાવવા માટે મેં એજ અરસામાં “જૈન
 પંચાંગ પદ્ધતિ” પુસ્તક તૈયાર કરી શ્રી સંધને આપ્યું હતું.
 જેના આધારે ઘણા સત્યગ્રેમીઓએ તિથિ વિષયક સત્ય
 માર્ગને સ્વીકાર્યો છે અને નવા મતવાળાઓએ પણ તેના
 લખાણને જુદું કહેવાનું ઉચિત ધાર્યું નથી. તે પુસ્તકની
 માગણી ખુબ છે પણ તેની ઘોડી નકલો હોવાથી હરેકને
 પુરી પાડી શકીએ તેમ નથી. વળી તે પુસ્તક વિસ્તૃત હોવાથી
 વાંચકો પણ તેને વાંચવાને પુરો ટાઇમ મેળવી એક ધારી રીતે
 વાંચી શકે તેમ નથી. આ પરિસ્થિતિ હોવાથી ઘણા મુનિવરો
 અને શાવકોએ એવી વિનંતિ કરી કે આ પુસ્તકને સંક્ષેપી

સરળ સુમુખજો પણ સમજી શકે એવી શૈલિથી ફરીવાર પ્રકાશિત કરવું જોઈએ, તેઓની આ વિનંતિને ધ્યાનમાં લઈ પ્રયાસ કર્યો અને પ્રસ્તુત જૈન પરંતિષિનો ઇતિહાસ તૈયાર કર્યો છે. આમાં સામાન્ય બુદ્ધિવાળો પણ સમજી શકે એવી રીતે તિથિવિષયક વસ્તુશર્થન કરાવ્યું છે. વિસ્તૃત પાઠો તરફ કે અર્થાઓને આમાં બહુ સ્થાન આપ્યું નથી. પણ એકંદરે નક્કર વસ્તુ આમાં રજૂ કરેલ છે.

વાંચકોને સૂચના છે કે તેઓ વિવેકી બની આ પુસ્તકને વાંચે અને સત્ય પ્રહણ કરી આત્મકલ્યાણ કરે એ મુદ્દાપૂર્વક વિરમું છું.

વિ. સં. ૨૦૦૪

બાંધબીજી સોમ

શાહિદા

લી૦

સુનિદેશન વિજેય

શ્રી ગોતમગણધરાય નમો નમઃ ।

જૈન પર્વતિથિનો ઇતિહાસ

પ્રકરણ-૧

પર્વતિથિ

આર્યાવર્તમાં ધર્મના આરાધન માટે તિથિઓ અને નક્ષત્રો ઉપર ખાસ બાર મૂકવામાં આવે છે તેમાં જૈન શાસ્ત્રોએ અને વૈદિક શાસ્ત્રોએ ધર્મની આરાધના માટે અમુક દિવસો ખાસ નિયત કર્યા છે.

જૈન શાસ્ત્રોમાં પર્વતિથિઓ માટે નીચે પ્રમાણે ઉલ્લેખ છે—

આઠમ, ચૌદશ, પૂર્ણિમા, અમાવાસ્યા એ ચાર મુખ્ય પર્વતિથિઓ છે.

(૧) અંગસાહિત્યમાં મુખ્યત્વે પર્વતિથિઓમાં ચતુષ્પર્વીનો ઉલ્લેખ છે. ૧ ચૌદશ ૨ આઠમ ૩ પૂર્ણિમા અને ૪ અમાવાસ્યાને ચતુષ્પર્વી કહી છે. ૧+

૧+ ચતુષ્પર્વીના પાઠો, અમાસ પૂનમનો પાઠો—
જા—અથ ચ 'ચાઉદસદ્મુદિદ્વપુણ્ણમાસિંજીસુ પદ્ધિપુણ્ણ'
મિત્યસ્ય ધ્યાત્વ્યા ।
(સુવર્ગાનસુત્ર)

(૨) તેમજ ઉપરની ચતુષ્પર્વી સહિત બારપર્વીના ઉદ્દેશ ૨, ૫, ૮, ૧૧, ૧૪, ૧૫ પણ જોનસાહિત્યમાં ઉપલબ્ધ થાય છે—૨, ૫, ૮, ૧૧, ૧૪, ૧૫^૨— શુકલ પક્ષ અને કૃષ્ણપક્ષની તિથિઓ, ગણતી, બારપર્વતિથિઓ થાય છે. તેમ જોનસાસક્રોમોની ચતુષ્પર્વીનો ઉદ્દેશ ૪માં

જા—‘ચાઉદસઠ્ઠમુવિઠ પુર્ણિમાસીસુ’—
(બગવતી સં ૨, વિપાકચતુર્થતિ)

૬—ચતુષ્પર્વી—અષ્ટમી. ચતુર્વંશી અમાવાસ્યા પૂર્ણિમા લક્ષણા ।
(અન્યત્ર સારોદ્યાર વૃત્તિ)

૭—ચતુષ્પર્વી—અષ્ટમી ચતુર્વંશી પૂર્ણિમામાસ્યા લક્ષણા ચતુર્ણી પર્વાણાં સમાધારઃ ચતુષ્પર્વા ।

—(ગોચરપ્રશ્ન, પ્ર. ૩, શ્લોક ૮૫ વૃત્તિ)

૮—અમાવાસ્યાપ ઉચ્ચવાસં કાઉં, અઠ્ઠમીમાસુ ઉચ્ચવાસં કાઉં પારણપ સાહુણં કાઉં પારિજાદ । —(પદ્યપ્રશ્નપદ્ય)

૯—પ્રશ્ન—પૂર્ણિમાસ્તિત્ત્વ પર્વે, પર્વત્વેન ‘સંગીયન્તે’ સર્વા અપિ યા પર્વતયાંગીપત્ર્યાઃ ? इति आख्याः भूयो भूयः पूजयन्ति उत्तर—‘छण्डं तिद्दीर्णं, मज्झमि का तिद्दि ? अज्जयोसरे’ इत्यादि आगमनानुसारेण अविच्छिन्नप्रवृत्तपरम्परया च सर्वा अपि पूर्णिमाः पर्वत्वेन मान्या पथेति ।
(હીરપ્રશ્ન)

૧૦—इत्यादि ग्रन्थानुसारेणाविच्छिन्नपरम्परया च सर्वा अपि. अमावास्यापूर्णिमादितिरयः पर्वत्वेनाराध्या पथेति ।
(સેનપ્રશ્ન)

+૨. A ધીઆ પંચમી અઠ્ઠમી, રંગારસી ચતુર્વત્તી પણ તિદ્દીધો । પઞ્ચાથો સુદતિદ્દિધો, ગોયમગણદારિણા મળિજા ॥
(આદ્યવિધિ, સેનપ્રશ્ન)

છે, તેમજ વૈદિક સાહિત્યકારોએ પણ એ જ ચતુષ્પર્વોના ઉદ્દેશ કર્યો છે. તેમાં પણ ૧. ચોદશ, ૨. આઠમ, ૩. અમાવાસ્યા અને ૪. પૂર્ણિમાનું વિધાન છે. ખાસ પૂર્વોમાં સ્ત્રીજ વગેરે એકેક પર્વ છે, જ્યારે ચોદશ-પૂનમ અને ચોદશ-અમાસ એ જોડિયાં પર્વો છે.

પર્વનાં અનુષ્ઠાનો—

(૮, ૧૪, ૧૫, ૦) + એ ચતુષ્પર્વોમાં તપ-ઉપવાસ, પાપકર્મનો ત્યાગ, પ્રદાઅર્ચનું પાઠન અને પૌષધ વગેરે કરવાં જોઈએ. આ ક્રિયાઓવડે ચર્વનું આરાધન થાય છે. ચતુર્થપ્રતિભાષારી ચતુષ્પર્વોમાં ફરજિયાત પૌષધ કરે છે. ચતુષ્પર્વો અને પાંચમ વગેરે પર્વતિથિઓ ફરજિયાત આરાધનાની છે. અન્ય તિથિઓ મરજિયાત આરાધવાની છે.

B જાદુમો ચંદ્રસી નાળપંચમી પડ્મોલવણા આઝમાલો-
પસુ । — (૫માચક્ર, ૧૦૩.)

C એક મહિનામાં ૨, ૫, ૮, ૧૧, ૧૪, ૧૫, એમ ખાસ પર્વ
તિથિઓ — (૧૫૮૩નો સાધુ ચપોદા ૧૬૬, ભાગ ૬)

+૩. ચતુર્દશામી ચૈત્ર, અમાવાસ્યા ચ પૂર્ણિમા ।

પર્વાણ્યેતાનિ રાજેન્દ્ર । રાવિસંવાન્તિરેષ ચ ॥

(વિશ્વપુરાણ)

અમાવાસ્યામહર્મી ચ, પૂર્ણિમાલો ચતુર્દશીમ્ ।

બ્રાહ્મવારો મયેન્દ્રિય-મન્ત્રો સ્નાત્કો દિવઃ ॥

— (મનુસ્મૃતિ)

+૪. (મ.) ચતુષ્પર્વો-ચતુર્થાદિ કુખ્યાપારતિવેચનમ્ ।

વિષ્ણુપુરાણ અને મનુસ્મૃતિમાં પંચ ૮, ૧૪, ૧૫, અને ૦))
 સંક્રાંતિના દિવસે તેવમર્દન, સ્ત્રીસેવન અને માંસ વગેરેનાં
 ત્યાગ ઉપદેશો છે તેમજ પ્રત્યાચારી રહેવા સુચ્યું છે.

ગ્રહચર્યક્રિયા સ્નાના-વિત્યાગ પૌષધપ્રતમ ॥ ૮૬ ॥
 વૃત્તિ-તસ્યાં ચતુર્થાદિકં તપઃ વગેરે

— (આ. હેમચંદ્રચરિત સ્વોપચ ચેતિહાસ પ્ર૦ ૩, શ્લોક
 ૮૫ પૃ. ૧૮૩)

(આ.) ઘાઉદસદ્મુવિદ્યપૂર્ણિમાસીસુ પઢિપુર્ણ પોસદ

— (ભગવતીસુત, શ્લ૦ ૨; સેન પ્રશ્ન, પૃ. ૪૧; વીર૦ વંશ
 ૧૫, અંક ૧૭, પૃ. ૨૭૮)

(૬) પશ્વેસુ પોસદાદ ઘંમ અપારંમ તચવિસેસાદં ।
 આસો ય ચિત્ત અદ્વાદિય ચ પમુદેસુ વિસેસેનં ॥

(૬) ચતુષ્પર્વ્યાં કૃતસમ્પૂર્ણચતુર્વિધપૌષધઃ, પૂર્વોક્તાનુષ્ઠા-
 નપરો માસચતુષ્યં વાયત્ પૌષધપ્રતિમાં કરોતિ ।
 (આચારમયસમાચારો પૃ૦ ૩)

(૭) પ્રતિમાધરઃ ધ્રાવકઃ શાવિકા વાચતુર્થપ્રતિમાતઃ આર-
 મ્ય ચતુષ્પર્વોપૌષધં કરોતિ, તદા મુખ્યવૃત્ત્યા પાક્ષિક
 પૂર્ણિમયોઽથતુર્વિધાદ્વાર પથ પથ કૃતો યુજ્યતે । (પ્રશ્ન. ૪૨)
 પ્રવચનસારોદ્ધારવૈદિગ્રન્થે આદ્યચતુર્થપ્રતિમાયાં
 ચતુષ્પર્વોદિને પરિપૂર્ણાથતુષ્પ્રકારપૌષધઃ કથિતોઽસ્તિ ।
 (સેનપ્રશ્ન ઉદ્ધાસ ૪ પ્ર૦ ૪૮)

(ઝ) મૌનુષ્ય સંવર્ણી । (હત્તપ્રોદ્ધાટનકુલક)

તિથિ-પંચાંગ-વ્યવસ્થા—

પર્વમાટે આદેશેલ ધર્મક્રિયાની આરાધના માટે પર્વતિ-
યિઓનો સ્પષ્ટ કોથ કરવો જોઈએ. પરંતુ તે પહેલાં આપણે
પ્રાચીન તથા અવોચીન તિથિ-પંચાંગો તરફ નજર કરી
લેઈએ.

સૂર્યપ્રગટ્તિ, ચંદ્રપ્રગટ્તિ, જ્યોતિષ કરંડક, પ્રકીર્ણક
અને લોકપ્રકાશ સર્ગ ૨૮માં પ્રાચીનકાળનું પંચાંગ ગણિત
નીચે મુજબ મળે છે—

પ્રાચીન કાળમાં પાંચ વર્ષનો એકઠો ૧૮૩૦ અહોરાત્રનો
૧ યુગસંવત્સર મનાતો હતો, જેનું પ્રમાણ સંવત્સરનો ૬૦
સૌરમાસ, ૬૧ ઋતુમાસ, ૬૨ ચંદ્રમાસ, સાત રાત્રિ-દિવસ
તથા ૧૧૬૬૩૬૦૦ અધિક ૫૭ અભિધીપત માસ અને ૫૭
નક્ષત્રમાસનો સમાવેશ થતો હતો.

૧ નક્ષત્રસંવત્સર—૨૭૬૬ અહોરાત્રનો ૧ નક્ષત્રમાસ,
૪૨૭૫૦ અહોરાત્રનું ૧ નક્ષત્રવર્ષ અને ૬૭ નક્ષત્રમાસનો ૧ યુગ.

૨. ચંદ્રસંવત્સર—૬૬ અહોરાત્રની એક તિથિ ૨૬૬૬૬
અહોરાત્રનો ૧ ચંદ્રમાસ, ૩૫૪૬૬ અહોરાત્રનું ૧ ચંદ્રવર્ષ
અને ૬૨ ચંદ્રમાસનો ૧ યુગ.

(ગ) ગૃહ્મી પપરસીસુય નિયમેણ દયિજ્જ પોસહિમો
(આવશ્યકચૂર્ણ પૃ. ૩૦૪)

(ક) પ્રતિપદાદિતિથિયુ અનિયમં દર્શયતિ, અષ્ટમ્યાદિપુ નિયમઃ
(ધીદાર્પિમદ્રીયતત્ત્વાર્થ ટીકા પૃ. ૩૩૬)

(જ) અનેન ધાન્યાસુ વિથિપુ અનિયમં દર્શયતિ માવશ્યંતયાઽ
ન્યાસુ કર્તવ્યઃ, અષ્ટમ્યાદિપુ તુ નિયમેન કાર્યઃ

(ધી તત્ત્વાર્થ. અ. ૭ સૂ. ૧૬ ધીસિદ્ધસેનીયા ટીકા)

૩. ચતુસંવત્સર—૩૦ અહોરાત્રનો ૧ ચતુમાસ, ૩૬૦ અહોરાત્રનું ૧ ચતુર્વર્ષ, ૧૧ ચતુમાસનો ૧ યુગ.

૪. આદિત્ય સંવત્સર—૩૦૩ અહોરાત્રનો ૧ સોરમાસ, ૩૬૬ અહોરાત્રનું ૧ સોરવર્ષ, ૧૦ સોરમાસનો ૧ યુગ.

૫ અભિવર્ધિત સંવત્સર—૩૧૨૨૨ અહોરાત્રનો ૧ અભિવર્ધિત માસ, ૩૮૩ અહોરાત્રનું ૧ અભિવર્ધિત વર્ષ. ૭ અહોરાત્ર ૧૬૨૨૨૬૫૭ અભિવર્ધિત માસનો ૧ યુગ.

આ ખંચ પૈઝીનો ચતુમાસ તે ઈર્ગમાસ કહેવાય છે. આ નિરંશ છે, વર્ષ અહોરાત્રિ૩૫ છે. માટે આના આધારે હોઠબવહાર ચાલે છે. ચંદ્રમાસ તેનાથી લગભગ અર્ધ અહોરાત્ર નાનો છે. અને સોરમાસ તેનાથી અર્ધ અહોરાત્ર મોટો છે.

ચંદ્રમાસનો ત્રીસમો ભાગ તેનું નામ તિથિ છે. તિથિ ૬૬ અહોરાત્ર પ્રમાણ હોવાથી અહોરાત્રના ૬૨મા ભાગ પ્રમાણની નાની છે. એટલે ૬૧ અહોરાત્રમાં ૬૨ તિથિ સોગવાઈ જાય અને ૬૩મી તિથિ ક્ષયતિથિ તરીકે બનાય. આ રીતે દરેક બાસઠમી બાસઠમી તિથિનો ક્ષય થાય એ કિસામે ૧ ચંદ્ર વર્ષમાં ૬ તિથિ અને યુગમાં ૩૦ તિથિઓનો ક્ષય થાય. તિથિ ક્ષય અહોરાત્રથી નાની છે એટલે તેની કદાપિ વૃદ્ધિ થાય નહીં.

સોરમાસ અર્ધ અહોરાત્ર પ્રમાણ મોટો છે, એટલે તેમાં ૬૨ એ માસે ૧ દિવસ, ૬૨ વર્ષ ૫ દિવસ અને યુગે ૩૦ દિવસ વધે.

જીતી જીતી રીતે પાંચ વર્ષવાલાં એક યુગમાં ચંદ્રમાસ અને સોરમાસની વચ્ચે બે મહિનાનું અંતર પડે, અને તેને દર દરવા માટે યુગના સપ્તમાં પેપની અને મુગના અંતે અસાદ મહિનાની વૃદ્ધિ કરવાથી ૬૦ સોરમાસ, ૬૧ નસુમાસ અને ૬૨ ચંદ્રમાસનો ૧ યુગ-ત્રેષ ખરાબર ગેગ મળી રહે છે.

જીતી રીતે કાળ એકધોરો પ્રવર્તે છે, તેની કાનિ-વૃદ્ધિ થતી જ નથી. કિંતુ ચંદ્રમાસ, કર્મમાસ અને સોરમાસની વચ્ચે જે અંતર રહે છે તેનો મુગેળ કરવા માટે બે અપેક્ષાવાળી કાનિ-વૃદ્ધિ મનાય છે. એટલે જે તિથિનો ક્ષય કહેવાય છે તે નૈમિત્તિક-સાપેક્ષ છે. વસ્તવિકરીતે તિથિ ઘટતી જ નથી અને તિથિવૃદ્ધિ તો યાય જ નહિ.

તિથિમાટેનું પ્રાચીન ગણિત ઉપર પ્રમાણ છે. વૈદિક ગ્રંથ, પિતામહ સિદ્ધાંત તથા વેદાંગ ન્યોતિષ સ્લોક ૬ થી ૧૪ માં પણ તિથિ માટે ઉપર પ્રમાણે જ ગણિત મળે છે. એકંદરે પ્રાચીન કાળમાં શુકરાતી અસાદ વહી ૧થી ૧૫ જેસાંકી દરમી તિથિએ એટલે ૧૫ અને યુગમાં ૬૦ તિથિનો ક્ષય મનાતો હતો. અને તેમાં પણ વહિમાં બેકી તિથિનો અને મુદિમાં બેકી તિથિનો ક્ષય આવતો હતો. બીજા ચોપ શુદ્ધ ૧૫ અને બીજા અસાદ શુદ્ધ ૧૫નો અવશ્ય ક્ષય જ થતો હતો.

તિથિવૃદ્ધિ થતી જ ન હતી. ફક્ત પ્રમાણ તિથિકાળ હોવાથી તિથિ વધવાનો સંભવ જ નથી. ચોપ અને અપાદ બે મહિના વધતા હતા. બીજા મહિના વધતા ન હતા, કેાઈ માસનો ક્ષય થતો ન હતો આ પંચાંગને જોનો શાસ્ત્રિય દે લોકાત્તર

પંચાંગ કહે છે. હિંદુઓમાં અને જૈનોમાં આ રીતનું તિથિ પંચાંગ ઘણાં વર્ષો સુધી હતું.

કેટલાક કાળ પછી ગણિત જ્યોતિષમાં ફેરફાર થયો અને તેમાં ૫૪ ઘડીથી ૬૫ ઘડી સુધીની તિથિઓ થતી હોવાથી હરેક તિથિઓની અને હરેક મહિનાઓની વધઘટ થવા લાગી. સમય જતાં જૈનોએ પણ લોકિક પંચાંગ તરીકે તે નવા પંચાંગોને અપનાવેલ છે.

જૈનોમાં આજ કહીને છેલ્લા કેટલાક વર્ષોથી પં. શ્રીધર શીવજીવના ચંડાગ્રુચંદ્ર પંચાંગના આધારે તિથિઓ પળાય છે. આ પંચાંગમાં હરેક મહિના વધે છે, ઘટે છે, પડતું એ વાત ચોક્કસ છે કે ૬૨ વર્ષે જોટલી તિથિઓ વધે છે તેથી ૬ સંખ્યા વધુ જોટલી તિથિઓ ઘટે છે.

આ રીતે પણ માચીન ગણિત પ્રમાણે ૬ તિથિઓ ઘટે છે જોનો હિસાબ મળી રહે છે. એકંદરે આ લોકિક પંચાંગમાં પણ વર્ષ તે ૩૫૪ કે ૩૫૫ દિવસનું જ હોય છે અને તિથિવૃદ્ધિને બીજી તિથિ ઘટાડીને નિષ્ફળ બનાવી દે છે.

જૈનો ચંડાગ્રુચંદ્ર પંચાંગને માને છે. છતાં વર્ષભરમાં ૬ તિથિઓ ઘટે એ વાતને સામે શાળી તિથિ પાલન કરે છે.

પ્રકરણ-૨

પર્વતિથિ-કાલનિર્ણય

અતુલપર્વીમાં ધર્મક્રિયા આરાધવાની શાઆત છે, તેા ધર્મક્રિયા માટે અતુલપર્વીના કાળ સ્પષ્ટ કરવો જોઈએ.

વાત પણ ઠીક છે, પર્વદિન ન હોય તેા આરાધના શાની? ચોદસે ચોદશની ધર્મક્રિયા કરવી એ વ્યાજ્ઞવી છે, પણ તેરશે ચોદશ કોણ આરાધે? આવી પ્રશ્નોત્તરીમાં પર્વતિથિને સ્પષ્ટ કરવી એ જ જરૂરી માગ છે. પર્વતિથિ સ્પષ્ટ થાય એટલે તે દિવસે ધર્મઆરાધન કરવાનું રહે છે.

વેદિક સાહિત્યમાં તિથિના નિર્ણય માટે નિર્ણયસિન્ધુ, તિથિનિર્ણય, જોકાદશી નિર્ણય વગેરે અનેક ગ્રંથો છે, જેમાં “અગિયારશ ઘટે તો વચમે કે બારશે ધર્મ કરવાનું કહેતા નથી.” કિન્તુ અગિયારશ ક્યારે છે એની જ સ્પષ્ટતા કરી છે છે^૫ અગિયારશ નહો ચઈ એટલે તે દિવસે અગિયારશનું મત કરવાનું નકહી યાય છે. જન્માષ્ટમી સમાતોની સાતમે અને વૈષ્ણવોની આઠમે આવે છે, તેા તે સાતમે

+ ૫. પ્રકાદશી યદા તથા, પચ્ચો દ્વાદશી મયેવ । ૮૨
ઉપોખ્યા દશમી વિદ્યા, મુનિરદાલકોઽપ્રયોત્ ॥ ૮૩

તથા આક્રમને 'જન્માષ્ટમી' જોવી સંજ્ઞા આપવામાં આવે છે. ૧૫ પરંતુ આતમે જન્માષ્ટમી આરાધવી એમ કોઈ માનતું નથી. તેજો એ શાત્રમને જ આક્રમની સંજ્ઞા આપી છે છે. અને આખા અહોરાત્રને તે જ સંજ્ઞાથી ઓળખાવે છે.

જૈનશાસ્ત્રોમાં પર્વતિથિની વ્યવસ્થા નીચે પ્રમાણે આદેશી છે—

(નિયમ-૧ ઉરસમી-ઉદયતિથિ પ્રમાણુ માનવી—

સૂર્યના ઉદ્ગમસમયે જૈતિથિહોય તે તિથિ વીજ સૂર્યોદય સુધી કાપન મનાય છે, બાકે તે દિવસે પછીની તિથિનો પ્રારંભ શરૂ થાય, પરંતુ તેનો અપદેશ તે દિવસે કદી ચકાચ નહિ તે આખો અહોરાત્ર ઉદયવાળી તિથિના નામે ઓળખાંય છે,

+ ૧. સુર્યો અહોરાત્ર ૫ માસ—

સં. ૧૯૧૨ જન્માષ્ટમી ૭ ઘ. ૬ પલ ૧૬ સુવચાર

જન્માષ્ટમી ૮ ઘ. ૧૦ પલ ૪૨ શુક્રવાર

સં. ૨૦૦૦ જન્માષ્ટમી ૭ ઘ. ૧૭ પલ ૨૪ રવિવાર

જન્માષ્ટમી ૮ ઘ. ૧૭ પલ ૩૫ સોમવાર

આમ રીતે સં. ૨૦૦૦માં માહિતી ૦૧) ૫૧ જે તેથી અંશાનુ-
અંશ ૫ માંસમાં ૧૩ મંડળ મહા સિંચાત્રિ, ૧૪ કુષે અમાસ, લખેલ છે.

+ ૭. શાકાહારસિયવરિત્તે, પક્ષિસપ પેલદમીસુ તાપસ્યા

તાઓ તિહિઓ જાસિ, ઉદેદ સુરે ॥ વચાઓ ॥ ૧ ॥

પૂમા પચ્ચક્ષાર્ણ, પલિકમળે સદય નિયમગાહણે ચ ॥

જીપ સુવેદ સુરે, સીરં તિહીય હુ કાચવં ॥ ૨ ॥

—(મહાનિધીવસુત, અઃદવિપિ)

વૈદિક સાહિત્યમાં પણ એ જ નિધાન છે કે—સૂર્યોદય સમયે
રહેલી યોદી તિથિ પશુ સંપૂર્ણ નજીવી. ઉદય પહેલાંની
માટી પ્રમાણવાળી પણ પ્રમાણસૂત નથી. જે તિથિમાં સૂર્ય
ઉગે તે તિથિ જહોરાત્ર સુધી સંપૂર્ણ જાણવી અને તેમાં
દહન, આશ્રયન, અનુદાન કરવા આ નિધાનમાં ઉપલક્ષણથી
એવો પણ ધ્યાન નિકળે છે કે જે ઉદયતિથિ વચ્ચેના કાળ
પૂર્વ તિથિમાં જાય.

આ નિધાનથી નીચેની જાણતો સ્પષ્ટ થાય છે—

(૧) ઇંટ કાર્ય સમયે તે તિથિ હોવી જોઈએ એવા
નિયમ નથી, માત્ર તે દિવસે તે ઉદયતિથિ હોવી જોઈએ.

(૨) તિથિના આરંભ અને અંતનો વચલો કારણ
તે તિથિ રૂપે આરાધાય છે, એમ પણ ન માનવું.

(૩) ઉદયતિથિથી બીજી ઉદયતિથિ સુધી તેજ તિથિ
સંપૂર્ણ માનવી.

આ તો ઉદયતિથિની વાત થઈ, કિન્તુ તિથિની વધઘટ
થાય ત્યાંદે તો ઉદયતિથિ હોતી નથી અથવા એક તિથિ બે
સૂર્યોદયને જીવે છે એ બન્ને પ્રસંગે આ ઉદયતિથિનો નિયમ
નકામો જાય છે અને પર્વતિથિ તો જોઈએ જ માટે વધ.

૧. આદિત્યોદયવેલાયાં, યાં સ્તોકાઽપિ તિથિર્ભવેત્ ।

સાં સંપૂર્ણંતિ મન્તવ્યાં, પ્રમૂતાં નોદયં વિના ॥ ૧ ॥

યાં તિથિ સમનુપાપ્ય, સમુદયતિ નાસ્કરઃ ।

સાં તિથિઃ સફલો દેવો, દાતાર્ણ્યનકમેષુ ॥ ૨ ॥

—(મનુસ્મૃતિ)

ઘટના પ્રસંગે વાસ્તવિક ગણિતવડે પર્વતિયિની ભિન્ન
વ્યવસ્થા કરવામાં આવે છે; માત્ર વધઘટનો પ્રસંગ ન હોય
ત્યારે ઉદયતિથિ ઉપરની રીતિ શુદ્ધ પ્રમાણ મનાય છે.

નિયમ-૨(અપવાદ)પર્વતિથિ ઘટે તો પર્વતિથિને
પર્વતિથિ કરવી—આ વિધાન ગહુજ ઠીક છે, કેમકે વાસ્તવિક
રીતે તિથિ ઘટતી નથી. જો કે સૂર્યોદયને ન સ્પર્શવાથી
તિથિશૂન્ય મનાય છે. પરંતુ તે તિથિ તો હોય છે જ તો તે
પર્વતિયિની વિચિત્રતા જે અહોરાત્રમાં હોય તે અહોરાત્રને
તે પર્વતિયિની અંશ આપવી એ બ્યાજળી છે. ખીજી રીતે
તપાસીએ તો તિથિનો શુદ્ધ લોગકાળ ૫૬ ઘડી (૨૬૬૨
સુહૃત) છે, જ્યારે લોકિક પંચાંગમાં તિથિને ૫૪ કે ૫૫
ઘડીની જતાવીને ઘટાડાય છે. આથી ક્યારેક એમ પણ
બનવાનું કે ૫૪ ઘડી પ્રમાણ તિથિને ૫૬ ઘડી પ્રમાણ તિથિ
બનાવી દઈએ એટલે ઉપરોક્ત વિધાન પ્રમાણે તે પર્વતિયિ
પૂર્વની તિથિના દિવસે ઉદયતિથિ બની જશે આ રીતે પણ
પૂર્વતિથિને પર્વતિયિ કહેવી એ બ્યાજળી છે. જેમકે સં.
૧૬૬૬ ની ચોથ વર્ષમાં ૧૪ ઘટે છે, તો જુધવારે ઘડી ૫,
પણ ૪૪ મુધી તેરસ છે અને જુધવારે જ ઘડી ૫૬ પણ ૫૫
મુધી ચોદય છે એટલે જુધવારે તેરસનો ઉદય છે. અને પછી
ઘડી ૫૪ ૫૫ ૧૧ પ્રમાણ ચોદયનો લોગકાળ છે આ રીતે
ચોદય જુધવારે છે. ચોદયને ૫૪ ને જલદે ૫૬ ઘડી પ્રમાણ
કરવી હોય તો તે જુધવારે ઉદયકાળ ચોદય આવશે માટે
પૂર્વાચાર્યોએ પણ એ જ વિધાન કયું છે કે ચોદય ઘટે

તો તેરથ ને ચૌદથ કરવી અને તેરથને ઘટાડવી કેવો સરસ સમન્વય છે.

દિગંબર ટીપણામાં તિથિની શુદ્ધિ માટે સીધેસીધા ૬ ઘડીનો સંસ્કાર અપાય છે. શુદ્ધ તિથિ ૫૬ ઘડીની છે, જ્યારે લૌકિક પંચાંગોમાં ૫૪ કે ૬૫ ઘડીની પંચતિથિઓ હોય છે. એમ ૬ ઘડીનો ફરક રહે છે. એ રીતે આ ૬ ઘડીનો સંસ્કાર પશું ઉપરના વિધાનને ઠીક અનુસરે છે. આ વિધાનથી નીચે પ્રમાણે સ્પષ્ટતા થાય છે.—

(૧) ઉદય તિથિની વાત પર્વતિથિની વધઘટનો પ્રયોગ ન આવે ત્યાં સુધી જ માનવાની છે. પર્વતિથિના વધઘટના પ્રસંગે ઉદય તિથિનો મુદો ગોણુ જની જાય છે.

(૨) પર્વતિથિ ગઈ એટલે તેનું કાર્ય ગયું, એમ પણ માનવાનું નથી. તિથિ છે જ માટે તેનું અનુષ્ઠાન કરવાનું છે, અને તે તેના વાસ્તવિક દિવસે.

(૩) પર્વતિથિમાં જ પર્વતિથિનું અનુષ્ઠાન કરવાનું છે. માટે પૂર્વતિથિનો કાર્ય કરી તે દિવસે ઉદય પર્વતિથિ જેવી પર્વતિથિ તૈયાર કરવામાં આવે છે. આ રીતે વાસ્તવિક પર્વતિથિ તૈયાર થાય છે, અને તેજ દિવસે તેનું અનુષ્ઠાન કરાય છે.

(૪) બા. શુ. ૪ ઘટે ત્યારે ઉદય ત્રીજ પાંચમની અનન્તર ચોથ છે— એટલે આ ત્રીજ સંવત્સરીની ચોથ છે. ચૌદથ જ ઘટે ત્યારે ઉદયનાનો તેરથ ચૌદથ છે.

નિયમ ૩-ઝેડિયા પર્વો પેટીનું બીજું પર્વ
 ઘટે ત્યારે પૂર્વતર અને પૂર્વ તિથિને ઝેડિયા પર્વ
 બતાવવાં—શુક્ર ૧૫, ૫લી ૦)) અને ભા. શુ પર્વો વ્યવ-
 સ્થાપાદે આ મેધાન પણ ઠીક છે, વાસ્તવિકરીતે તિથિ
 ઘટતીજ નથી પૂનમ વગેરેના જે દિવસે લોમકાળ છે તે
 દિવસે પૂનમ વગેરે પર્વો કરવા, પરંતુ તેના પૂર્વના
 દિવસે રહેલ ૧૪ વગેરે પણ પર્વતિથિના છે તેના
 પણ ક્ષમ કરાયજ નહિ એટલે તેની પહેલાંની તેરથે ચોકથ
 કરવી, આથી ૧૪ નો ક્ષમ કરવો. વાસ્તવિકરીતે તે દિવસે ૧૪
 નો લોમકાળ તો છે જ. જેમકે સં, ૨૦૦૦માં ચંદ્રાશ્રુચંદ્ર
 પંચાંગમાં સંજ્ઞાવર્ક ૦)) ઘટે છે. તેમાં નીચે પ્રમાણે
 હપાયેલ છે.

મહાશિવરાત્ર મંગળવારે, નં. ૧૩, ધ. ૮, ૫૪૮ પેટી
 ૧૪ થરૂ.

અમા. બુધવારે વ. ૧૪, ધ. ૭, ૫૫૫ પેટી ૦)) થરૂ
 કાય બુધવારે વ. ૦)) ધ. ૫૭, ૫, ૭, ૫૫૫ ૧ થરૂ.

આ રીતે અમાસ બુધવારે જ છે, કેમકે તે દિવસે
 તેની ઉપસ્થિત છે. ચોદસ મંગળવારે છે કે તેની ધરીઓ
 મંગળવારે પણ છે. અને ૧૩નો કાય કરવા એ બધાની છે.

ચંદ્રાશ્રુચંદ્ર પંચાંગમાં પણ તેરથને મહાશિવરાત્રિ નો
 અને ૧૩ને અમાવાસ્યાની સંજ્ઞા આપેલ છે. એટલે ૧૩નો
 કાય એજ ઉચિત માન્યતા છે.

એકે અહીં ૧૪, ૦)) એ બંને પર્વોની આશયના
 બુધવારે જ કરીલેવાની ફલીલ થઈ ચક છે, પરંતુ એમ લેજ.

એજ ઠરવાથી તેના પર્વારાધનનો મુદો જ બિડી બંધ છે, અને
બીજા પવન પવન દેખેલા બિડે છે, જેમકે—

(૧) બન્નેને એક જ દિવસે માનીએ તો (૧)નું સ્વતંત્ર
અનુષ્ઠાન બિડી બંધ, અહિતામાં ૧૨ : પર્વોના ૧૨ દિવસ
પ્રદારાર્થ વગેરે, પાળવાનાં હોય છે, ત્યાં ૧૧ દિવસો રહેશે,
આગમોક્ત ચતુષ્પર્વામાંનાં ૬ પર્વો રહેશે, સંવત્ર તથા
નિર્જરાનો ૧ દિવસ ઘટશે, અને આઘ્રવ (પાપક્રિયા)નો એક
દિવસ વધશે. પરિણામે ક્ષયના પ્રયત્ને બોલતાં પર્વોની પળ
૦)ના જેવી કુદથા થશે.

(૨) પોષધ વગેરે પ્રતિમામાં આવકને ચૌદશ-પૂનમ
અને ચૌદશ-અમાસનો છક (જે ઉપવાસ) તપ અને પોષધ
આદેશો છે તેની વ્યવસ્થા નહિ સચરાય.

(૩) ચતુષ્પર્વામાં-ચોમાસી પર્વમાં ચક્ષિત હોય તો,
ચૌદશ-પૂનમે અને ચૌદશ-અમાસે છક તથા અનુષ્ઠાનો
ઠરવાનાં હોય છે, જે બિડી જશે. +

(૪) એક દિવસે એકથી વધુ કસ્ટ્યાણુકો હોય છે તો,
કસ્ટ્યાણુકની આરાધના કરનારા વિશેષ, તપસ્યા કરી આવે
છે, પહોના વગેરે વિશેષ ઉપવાસ કરી તપપૂતિ કરે છે
એટલે અમાસ બેગી આરાધના મનાવી નથી એજ રીતે

+ ૬. મુર્યચૂડા પાશ્વિક-પૂર્ણિમયોઃ ચતુર્વિંશતાર પદ પદ
રુતો મુજ્યસે । (સેનાચ, ૪-૧૫૦)

પશ્ચિમ-વિદ્ય ય મ કુળદ-ચંડમાસોપ હદ્, તદ્ ઘટ્મં
વાસપવ્યમિ (તસ્યતરંગિણી).

સંયુક્ત પર્વોમાં પણ એકજ દિવસે સંજતીય બોલ પર્વની
પણ આરાધના માની લેવી ઉચિત નથી.

(૫) સા સમ્પૂર્ણેતિના ન્યાયે જે આખો દિવસ ૧૪
નો છે તે અહોરાત્રમાં પૂનમ નજ મનાય છતાંય તે દિવસે
૧૫ તું અનુષ્ઠાન કરવું એ તો “અનાગત તિથિની પહેલેથી
આરાધના” કરવા જેવું થાય છે.

(૬) કોયે પૂર્વાના ન્યાયે તે સંપૂર્ણ દિવસ પૂનમનો
છે. પૂનમે ચૌદયનું અનુષ્ઠાન કરવું એ તો અવિધિ જ છે.

(૭) અષાઠ શુદ્ધિમાં ચૌમાસી ચૌદય+પૂનમ એક દિવસે
માનીએ તો ૫૦ મે દિવસે સંવત્સરી કરવાની જિનાશા
ભીડી જશે અને તે જ દિવસે તીર્થયાત્રા બંધ થઈ જશે.

(૮) આવળુ વદિ (૧૪+૦)ની આરાધના એક જ દિવસે
માની લેઈએ તો કદપધરનો છઠ્ઠ ભીડી જશે અને પશુપલ્લુ
પર્વ પણ સાત દિવસે સમ્પૂર્ણ થશે.

(૯) ભા. શુ. ૪+૫ એકજ દિવસે માનીએ તો કાયે
પૂર્વા અને સત્તપઃ પૂર્વસ્થોં તિથો ક્રિયતે એ જગદ્ગુરુની આરાધના
પ્રમાણે તે જ દિવસે પાંચમ હોવાથી સંવત્સરી પ્રતિક્રમણ
નહિ થાય, અંથવા પાંચમે તે પ્રતિક્રમણ થશે તેમજ ૭૦
મે દિવસે ચૌમાસી કરવાની આજ્ઞા પણ નહીં સાધી શકાય
વળી પાંચમની અનંતર ચોથે સંવત્સરી કરવાની છે
જે માટે ૪ અને ૫ એમ બન્ને તિથિ ભેદમાં, નહીંતર
અનંતર ચોથ નહીં મળતાં સંવત્સરી મહાપર્વ
તોપાશે.

(૧૦) માર્તિસી ૧૫ ને ૧૪મો દાખલ થયેલી માની લેખને તો સિદ્ધાંતની યાત્રા વિગેરેમાં લેવામાં આવશે. પેટદર્શન, યાત્રા વિહાર વગેરેમાં પશુ મર્યાદા પાલન નહિ રહે. ચોમાસી પ્રતિક્રમણ પહેલાં યાત્રાદિ પ્રવર્તશે એવેવા સં. ૧૮૬૬ માં આનન્દસૂરંગમ્હનનાં મીપૂજ્યે જે બૂલ કરી હતી તેની પુનરાવૃત્તિ થશે.

(૧૧) આયોગિલની જોળીમાં ૧૪+૧૫ ની આરાધના લેગી માનીએ તો તે જોળી ૬ ને બદલે ૮ દિવસની રહેશે, જે ઠીક મનાતું નથી.

જોડિયાં પર્વોની લેખસેળ માનવાથી આવી અનેક અવિધિઓને નોતરવા જેવું થાય છે. માટે જાને પર્વોના સ્વતંત્ર દિવસો રાખવા જોઈએ. અને તેરસનો કાય કરવો જોઈએ. જે જા વધુ શ્રેયસ્કર છે.

આ વિધાનથી નીચે પ્રમાણે અનેક જાળતોની સ્પષ્ટતા થાય છે—

(૧) પર્વોની આરાધના ઉઠાવવી નહિ.

(૨) આગામોક્ષા ચતુષ્પર્વી અને બારપર્વીને અર્ચનું રાખવી.

(૩) સંયુક્ત પર્વોને લેખસેળ કરવાં નહિ.

(૪) પૂ. ઠાલિકાચાચે મા. શુ. પ ની અનન્તર ચોથે સંવત્સરી આદેશી છે, માટે પાંચમનો કાય કરાવવું નહીં અને ચોથનો પણ કાય કરાવવું નહીં.

નિયમ-૪-પર્વતિથિ વધે તો જીજી તિથિને

પર્વતિથિ કરવી—આ વિધાન પણ ઠીક છે. વાસ્તવિક રીતે તિથિ વધતી જ નથી. શુદ્ધ તિથિ પદ્મ ધરી પ્રમાણ જ હોય છે. પરંતુ તેથી વધુ વધુ ધરીઓના પ્રમાણવાળી તિથિ અને ત્યારે જ તિથિની વૃદ્ધિ થાય છે. તેમાંય વાસ્તવિક તિથિ તો પદ્મ ધરી પ્રમાણ જ હોય છે. એટલે પ્રારંભની ત્યાને ઉદય પહેલાંની વધારાની ધરીઓને નકામી માની પછીની વાસ્તવિક પદ્મ ધરીઓ જે જે દિવસે ઉદયમાં હોય તે અહોરાત્રને જ તે તિથિની સંજ્ઞા આપવી એ બ્યાજળી છે.

હીરપ્રશ્ન વગેરેમાં લોકિક ણીજી તિથિને જ ઉદયિકી બતાવી છે.^{૧૦} એટલે પહેલી તિથિ ઉદયતિથિ નથી, અને તેથી જ તે સ્વતિથિની સંજ્ઞાને પામી શકતી નથી, તે સ્વતિથિના અનુધાનભાટે તદ્દન નકામી છે, જે પહેલી તિથિ ઉદયતિથિ નથી જ તો તે દિવસે ઉદયતિથિ કઈ? તે દિવસે કાઈ ઉદયતિથિ તો હોવી જોઈએ ના? તો તે દિવસે જે તિથિ ઉદયતિથિ બની શકે એવી હોય તેની સંજ્ઞાથી જ આ પહેલી તિથિને ઓળખાવવી, ઠીક છે. “પદ્મ ધરીની શુદ્ધ તિથિ હોય” એ કિસાબે પહેલી તિથિ પૂર્વની સંજ્ઞાને જ પામે છે. સર્વ સમ્પૂર્ણતિને બ્યાપક અર્થ કરીએ^{૧૧} તો :

+ ૧૦ પૂર્ણમાવાસ્યયોર્વૃક્ષોઃ સ્ત્રીવિષયેષ્વ તિથિરારોધ્યત્વેન વિજ્ઞેયા ।
—(હીરપ્રશ્ન પ્ર. ૩, પ્ર. ૫, ૫૦, ૧૪)

સ્ત્રીવિષયેકાદશ્યાઃ સ્ત્રીહીરવિજયસુરિનિર્ગાળપૌષધાદિ વિષયમ્ ।
—(સેનપ્રશ્ન ઉ. ૩, પ્ર. ૩૧૩, ૫૦ ૮૭)

૧૧. જુઓ પાક નોંધ નંબર ૮૨.

“હૃદય પહેલાંના તિથિવિભાગને ‘પૂર્વ’તિથિની ‘સંજ્ઞા’ મળે”
 એટલે એ વિધાન ગણિતના હિસાબે વ્યાજબી છે. જેમકે—
 શુક્રવારે ભા. શુ. ૪, ઘડી ૫૭, પળ-૪૬ પછી પાંચમ શરૂ
 શુક્રવારે ભા. શુ. ૫, ઘડી-૬૦, પળ-૦ પાંચમ ચાલુ
 શુક્રવારે ભા. શુ. ૫, ઘડી-૨, પળ-૨ પછી છઠ્ઠ શરૂ થાય છે.

આમાં લોકિક પંચાંગમાં પાંચમ છે, બીજી પાંચમ
 ઘડી-૨, પળ-૨ સુધી છે, તે વાસ્તવિક પ છે, શુદ્ધ તિથિ
 ૫૬ ઘડીની હોય એ હિસાબે તેનો ‘મારબ’ શરૂવાર ત્રીજી
 ઘડીથી છે. તેની પહેલાં શરૂવારે પાંચમ નથી એટલે શુક્રવારે
 પાંચમ અને શરૂવારે ત્રીજી ઘડી પહેલાં ચાલુ માનવી એ
 હિસાબ સત્ય છે.

બીજી રીતે કહીએ તો શરૂવારે હૃદય પાંચમ છે એટલે
 તેની પહેલાંનો દાળ સાં સંપૂર્ણતિનાં ન્યાયે ચાલુ જ છે,
 માટેજ ‘પૂર્વ’તિથિએ વિધાન કર્યું છે કે લોકિક હિસાબે
 પૂર્વતિથિ વધે તો બીજીને પૂર્વતિથિ માનવી અને
 પહેલીને પૂર્વતિથિની સંજ્ઞા આપવી. ચોક્કસ વધે તો
 બીજી ચોક્કસ તે ચોક્કસ અને પહેલી ચોક્કસ તે તેરમ છે.
 આ વિધાનથી નીચેના ખુલાસા થાય છે—

(૧) પૂર્વતિથિની વૃદ્ધિ દેખીને તિથિ વધે એવું માની
 લેવાનું નથી. માટે એકજ તિથિને પૂર્વતિથિ તરીકે નહીં
 કરવામાં આવે છે.

(૨) જે તિથિઓ છે તો કય તિથિ આરાધવી? એમ
 પણ મુઝવણ નહીં થાય.

(૩) પર્વતિથિ એવડી છે. માટે પહેલી આરાધીએ તોયે ઠીક, અથવા બીજી આરાધીએ તોયે ઠીક એમ ગડબડ કરવાની નથી.

(૪) જે દિવસે પદ્મચડી પ્રભાત્યુદય તિથિ છે તે દિવસે જ તેની આરાધના થાય છે.

(૫) લોકિક પર્વતિથિ એવડાય પણ લોકોત્તર તિથિ એવડાયજ નહીં, એટલે પર્વતિથિની વૃદ્ધિ થતીજ નથી, અને એવડી આરાધના કરવાની નથી.

(૬) અનુપર્વોની ત્રિપર્વી કે પંચપર્વી થાય નહીં તેમજ ૧૨ પર્વીને સ્થાને ૧૧ પર્વી કે ૧૩ પર્વી પણ થાય નહીં.

(૭) અધિક તિથિ સ્વતિથિના અનુષ્ઠાન માટે નકામી છે, પણ તેને જે પૂર્વ તિથિની સંજ્ઞા મળે તેના અનુષ્ઠાન માટે નકામી નથી. વિવાહ પ્રતિષ્ઠા આદિ માટે નકામી છે, પૂજા સામાયિક, પ્રતિક્રમણ પીપથ, પરચરખાણ તથા દાન વગેરે ધાર્મિક કાર્ય માટે નકામી નથી.

નિયમ પ-લોડિયા પર્વતિથિનું બીજું પર્વ વધે ત્યારે પૂર્વતર તિથિને વધારી લોડિયા પર્વોને સંયુક્ત રાખવા—વાસ્તવિકરીતે તિથિ વધતી નથી. માટે આ વિધાન ઠીક છે જે પૂનમ થાય ત્યારે પદ્મચડી પ્રભાત્યુદય તિથિ હોય એ નિયમે ઓછાવિકી પૂનમ તેજ બીજી પૂનમ છે. પહેલી પૂનમ ચૌદસ થાય છે ચૌદસ પણ પર્વ છે માટે તેનેય “પદ્મચડીની શુદ્ધ તિથિ” એ નિયમે સંસ્કાર દેવાથી ચૌદસ તેરસ જાણી જાય છે. આ રીતે લોકિક પૂનમની વૃદ્ધિએ તેરસની વૃદ્ધિ થાય એ વાસ્તવિક હિસાબ છે.

નેડિયા પર્વની વચમાં એક અહોરાત્ર દ્વાબલ કરવાથી
ધર્મી સંવ્યવસ્થા ઉભી થાયછે, જેમકે—

(૧) ચૌદશ પૂનમ, ચૌદશ અમાસ અને ભા. શુ. ચાપ
પાંચમની અતન્તરતા નહિ રહે,

(૨) ચૌદશ-પૂનમનો છક નહિ થાય.

(૩) જમદગુરુ શ્રી હીરવિજયમૂર્તિનો આઠા પ્રભાતે

ભા. શુ. ૩-૪-૫ નો અકમ નહિ સધાય.^{૧૨}

(૪) શુદ્ધી કાર્યાત્યયોત્તરા નિયમનો ભંગ થયો.

(૫) કાર્તિકી પૂનમ જે માનીએ તો પહેલી પૂનમે ચાત્રા

વિહાર વગેરે અનુષ્ઠાન પ્રવર્તયે વાસ્તવિક કાર્તિકી પૂનમ
સામાન્ય અપરંતિયિ જેવી બની જયે.

(૬) ચૈત્રી પૂનમ જે માનીએ તો આરિવપદની આરા-

ધના ચૌદશે નહિ આવે, આસોની પૂનમ જે માનીએ તો
પંચમે જે જ દ્વપચ લાગશે.

(૭) અષાઢી પૂનમ જે માનીએ તો વગર પૂનમે જ

છક થયે. સાચી પૂનમ તો આરાધના વગરની રહેયે.

પહેલી પૂનમ જે ચોમાસાનો પ્રથમ દિવસ થયે અને આનાથી

૫૦ દિવસે સંવત્સરી એટલે લૌકિક ભા. શુ. ૪ બે હોય તો

પહેલી થાયે સંવત્સરીનો વ્યાપોહ થયે.^{૧૩} તેમજ ભા. શુ.

+ ૧૨. મુખ્યવૃત્તવા છતોયાતોઽષ્ટમઃ કાર્યઃ ।

—(હીરમંથ, પ્ર૦ ૪, પ્ર૦ ૧૪, પ૦ ૨૦.)

+ ૧૩. જતઃ પૂર્ણિમાતો દિનગણને તેર્વા પંચાશદેવ યોગ્યમ્ ।

(હીરમંથ, પ્ર૦ ૨, પ્ર૦ ૩, પ૦ ૮)

ચોદશ એ દોય તો ચોમાસી માટે પણ ઉપર મમાએ
ચામોદ થશે. ૧૫

(૮) બા. શુ. ૫ એ માનીએ તો લૌકિક એ કાર્તિકી
ચોદશ હશે ત્યારે ૭૦ મા દિવસે ચોમાસી તથા વિહાર અંગે
મહામહ હશે.

(૯) પૂ. કલિકાંધાયે પાંચમની અનન્તર ચોથે સંવ-
ત્સરી પર્વ આરંભ છે. હવે એ બા. શુ. ૫ ને એ માનીએ
તો પહેલી પાંચમે જ સંવત્સરી પર્વ આવે છે, ૧૫ એટલે
પાંચમની સંવત્સરી થશે, અને પછી દરસાલ પાંચમની જ
સંવત્સરી પ્રવર્તશે. અને કદાચ પાંચમ અને સંવત્સરીની
વચ્ચેમાં એક અદોરાત્ર માની લઈએ તો અનન્તરતા નહીં
રહેતાં ત્રીજે સંવત્સરી કરવાનો માર્ગ પણ મોકળો થશે.

(૧૦) બા. શુ. ઉદય પાંચમે જથડો થાય તો પછીની
સંવત્સરીએ એક વર્ષ થાય છે, પણ બા. શુ. એ પાંચમ
પૈકીની પહેલી પાંચમને ચોથ ન ળનાવતાં પાંચમ છૂટી
શાખીએ અને તે દિવસે જથડો થાય તો આવતી સંવત્સરીએ
૩૬૧ દિવસ થશે એટલે વિરાધનાં થશે. ૧૬

+ ૧૪. જેમકે આ. મી. વિજયનંદસૂરજની જન્મતી એ જો દોય
ત્યારે બીજા જન્મ નહીં કિન્તુ પહેલા જન્મમાં ઉત્પાદ્ય છે.

+ ૧૫. સીદ્ધિ (સા) મળિયં-સો અળામયાવ ચરત્યીવ વજ્જો-
સધિજ્ઞઝડાં આયરિણ્ણં મળિયં પ્વં મવડ " । સીદ્ધિ
ચરત્યીવ વજ્જાસચિત્તં ।

—(નિશીથસૂત્રી, ઉ. ૧૦)

૫-૧૬. મદ્દવયસુસપેચમીવ અણુદિત્તે આદ્યે અદિગરણે
ઉપ્પન્ને સંવચ્છરો મયદ્ ।

(૨૭૬, ૨૮૦, ૨૮૨, ૨૮૪) —(નિશીથસૂત્ર ચૂ. ઉ. ૧૦)

પૂનમ વગેરેને બેવડા માનવાથી આવા ગોટાળા થાય છે. માટે લોકિક પૂનમ કે અમાસ વધતાં-તેરથ વધારવી, બાહરવા શુ. પ વધે તેા ત્રીજ વધારવી એજ અધિક હિતકર છે.

આ વિધાનથી અનેક બાબતો સ્પષ્ટ થાય છે—

- (૧) કાઈપણ પર્વતિથિ વધે જ નહીં.
- (૨) શુદ્ધિતિથિ પદ વડોની હોય માટે સંયુક્ત પર્વોનો આરાધના તેના કવસે જ થાય છે.
- (૩) જોડિયાં પર્વોને જુદાં પાડી શકાય નહિં.
- (૪) ચતુષ્પર્વીની પાંચ પર્વી અને બાર (૧૨) પર્વીની તેરપર્વી થાય નહીં.
- (૫) પૂ. કાલિકાચાર્યે લા. શુ. પની અનન્તર રાત્રિએ સંવત્સરી આદેશી છે. એટલે લા.શુ. પ અને સંવત્સરીની થોડીની વચ્ચે અહોરાત્રિ રખાય નહિં. એ જ રીતે ચૌદશ અને પૂનમ તેમજ ચૌદશ અને અમાસની વચ્ચે પણ અહોરાત્રિ રખાય જ નહીં.

મહિના બેવડાથે ત્યારે માસ પ્રતિગ્રહ-કાર્યો પૂર્ણિમાના હિસાબે પહેલાના વદિ પક્ષમાં અને બીજાના શુદ્ધિ પક્ષમાં કરવાં.

૪ ૧૭. પ્રથમચૈત્રાસિત્-દ્વિતીયચૈત્રાસિત્પક્ષાભ્યાં ચૈત્રમાસ સંવદ્ધ કર્ણ્યાણકાવિતવઃ સીતાંતપાદૈરપિ કાર્યમાણે દષ્ટ-મસ્તિ । તેનં તથૈવ કાર્યમ્ । (સેનપ્રભો-૬૦ ૩, પ્ર૦ ૧૧૭, ૫૦ ૫૬)

આ વિધાન, ધાર્મિક - કાર્યોમાં મહિનાની વ્યવસ્થા કરે છે. ગુજરાતમાં અમાસાન્ત માસની પ્રવૃત્તિ છે. એ હિસાબે તે પ્રથમ મહિનો અભિવર્ધિત અને બીજો મહિનો શુદ્ધ મનાય છે. મહિનો વધે ત્યારે દરેક ધર્મકાર્યો, અમાસાન્ત બીજા મહિનામાં કરાય છે, આયનિલની જોખી, બીજા ચૈત્રમાં બીજા આસોમાં, ૪ ચોમાસીમાં બીજા કાર્તિક, બીજા કાગણ અને બીજા અસાદમાં તથા સંવત્સરી બીજા ભાદરવામાં આવે છે. અધિક મહિનો કાલચૂલા જણાય છે; જોટકે પચુપચુ વગેરેમાં તેની જણતરી થતી નથી. ચોમાસામાં જમે તે મહિનો વધે પરંતુ સંવત્સરી તે અસાદી ચોદશથી ૪૦ દિવસે અને કાર્તિકી ચોદસની પૂર્વે ૭૦મે દિવસે ભાદરવા શુદ્ધિમાં ૧૮ આવે છે.

જેમ પંચવાહીયું ૧૩, ૧૪ કે ૧૫ અથવા ૧૬ દિવસનું હોય, કિન્તુ ચોદશે પંદરમો દિવસ અને ત્યાબી મનાય છે. તેમ મહિનો વધે-ઘટે છતાં, કાર્તિક, કાગણ અને અષાઢની શુદ્ધી ચોદશે ચારમાસની ચોમાસી અને બા. શુ. ૪થી બીજા વર્ષના બા. શુ. ૪મુથી ૧૨ (બાર) માસની સંવત્સરી મનાય

+૧૮. A. મહાયપત્ન્યસ્સ પંચમીય પુજોસપ્પના ૧

—(પચુપચુચ્ચિ))

B. મહાયપત્ન્યસ્સ પંચમીય પુજોસવિજ્ઞતિ ૧

—(નિચીપચ્ચિ ૭૦ ૧૦)

અનાગયાપ સ્વત્યોપ પુજોસવિજ્ઞતિ ૧—(")

C. મહાયપત્ન્યસ્સ પંચમીય અણુવિચ્છે આદરજ્ઞે અદિગરણે—(")

D. મહાયપત્ન્યસ્સ પંચમીય પુરતઃ પ્રદરોડપિ ન ક્રિયતે ૧

—(પરતેપર-આદરવિજ્ઞતિ, ૪૦ ૧૮૦)

છે. ૩૬૦મા દિવસે સંવત્સરી પર્વ કરવું જ લોઈ એ આવી જિનારા છે, માટે અધિક મહિનાને હિસાબમાં ન લેતાં બાર મહિના ગણાય છે, અને પૂ. કાલિકાચાર્યના સમયથી આજ સુધી બાદરવા શુ. ૪ને દિવસે સંવત્સરી પર્વ આરાધાય છે.

માસવૃદ્ધિ થાય ત્યારે માસપ્રતિબિદ્ધ કાર્યો પૂર્ણમાના હિસાબે વચલા એ પખવાડિયામાં કરાય નહિ.

આ વિધાનથી નીચેની બાબતો સ્પષ્ટ થાય છે—

(૧) મહિના સાથે સંબંધવાળાં દરેક ધર્મકાર્યો શુજ-સંતી બીજા મહિનામાં આરાધાય.

(૨) સંવત્સરી પર્વ બીજા બાદરવા શુ. ૪ને દિવસે થાય. જૈનશાસ્ત્રમાં પર્વતિથિની વ્યવસ્થા ઉપર અમાણે આદેશી છે, જેના સારાંશ નીચે મુજબ છે—

(૧) લોકિક પંચાંગમાં પર્વતિથિની વધઘટ-હોયત્યારે પૂર્વતિથિની અને તે (પૂર્વતિથિ) પણ પર્વતિથિ હોયતો પૂર્વતર તિથિની વધઘટ કરવી.

(૨) બાદરવા શુદ્ધ પાંચમની અનન્તર રાત્રિએ ચોથે સંવત્સરી કરવી.

પ્રકરણ-૩

આચાર્યોનો ફરમાનો—

પ્રાચીન અને અર્વાચીન જૈનશાસ્ત્રોએ પણ પર્વતિધિને એંગે સમય સમયપર ઉપરોક્ત વ્યવસ્થાને આધારેજ આજ્ઞાઓ પ્રવર્તાવી છે, જે પૈકીની કેટલીક નીચે મુજબ છે—

(૧) દશાશ્વત સુત્રોના ચૂલ્લિકાર ફરમાવેછે કે—
“જૈનમુનિઓ અભિવર્ધિત સંવત્સરમાં માસ વધે ત્યારે અષાઢી પૂનમ ચૌદશે કરે અને ત્યારથી ચોમાસાનો હિસાબ ગણે” +

ખુલાસો—જૈનમુનિઓ અષાઢી પૂનમે અથવા પાંચપાંચ દિવસ પછી, એમ ઉચ્ચે અષાઢી પૂનમથી ૫૦ મે દિવસે શાકરવા શુદ્ધિ પાંચમને દિવસે ચોમાસું રહેતા હતા. એટલે અષાઢી પૂનમ એ ચોમાસાની વ્યવસ્થા માટે સ્તંભતિથિ છે. બીજી તરફથી પ્રાચીન ગણિત પ્રમાણે પાંચ વર્ષનો યુગ એ મુર્ગના પાંચમા અભિવર્ધિત સંવત્સરમાં અષાઢ બે પડતા હતા, અને બીજા અષાઢ શુદ્ધ પૂનમનો સ્થય જ થતો હતો છતાંય જૈનશાસ્ત્રો બીજા “અષાઢની ચૌદશને પૂનમની સંજ્ઞા આપી ચોમાસાની વ્યવસ્થા કરતા હતા. પૂ. ચૂલ્લિકાર

+૧૬. અભિવર્ધિતવસંવત્સરે જરૂર અદ્વિમાસો પદતિ તા માપાદ પૂર્ણિમાઓ ધીસતિરાસે ગતે ગણતિ ઠિતામોતિ । (ચૂલ્લિ)

મહારાજાએ ઉક્ત પાઠમાં બીજા અષાઠ શુદી ૧૪થી ચોમાસાના દિવસ જણાવ્યા છે. એટલે સ્પષ્ટ છે કે પર્વતિયિ ઘટે ત્યારે પૂર્વની તિથિ પર્વતિયિની સંજ્ઞાને પામે છે.

આચાર પ્રકરણ—નિશીય ચૂર્ણ ઉ. ૧૦માં પેણુ પૂતમના કાયે ચોદશે પૂતમ સ્થાપી છે.

(૨) પૂ. શ્રી કાલિકાચાર્ય મહારાજ દેરમાવે છે કે—(વી. નિ. સં. ૪૫૭)—“ભાદરવા શુદ્ધિ—પાંચમની અનાગત ચોથે સંવત્સરી પર્વ આરાધયું.” ૨૦+

પ્રમાણ—પૂ. કાલિકાચાર્યે મહારાજ પૂર્વક પ્રતિ-
ષ્ઠાન પુરમાં પ્રવેશ કર્યો. ત્યાં આચાર્યે જણાવ્યું કે ભાદ-
રવા સુ. પતે દિવસે સંવત્સરી પર્વ છે. એટલે શાલિવાહન
સંવત્સરે વિનતિ કરી કે તે દિવસે પ્રજા ઈન્દ્રમહોત્સવ ઉજ-
વવાની છે, માટે તેમાં જવું પડશે એટલે હું સંવત્સરોને
આરાધી ચક્રીય નહિ. તો કૃપા કરીને છઠ્ઠે સંવત્સરી
પર્વ કરે. આચાર્ય મહારાજે જણાવ્યું કે પાંચમની
રાત્રિ વટાય નહીં. આથી રાજાએ પુનઃ વિનતિ કરી કે—
તો અનન્તર ચોથે સંવત્સરી કરે. આચાર્ય મહારાજે
ઉત્તર આપ્યો કે એમ કરીશું. ત્યારથી ચોથે સંવત્સરી
પ્રવર્તી. પછી શ્રીસચે ૩૬૦ દિવસના મેળ મેળવવા હમે-
શને માટે ભાદરવા શુ. પૂની અનન્તર ચોથે સંવત્સરી
કાયમ કરી છે. આ ચોથા પાંચમની વચ્ચે અહોરાત્ર ન

તીપ (રજા) મળિયં તો અણાગયીપ ચત્તીપ પજ્જોસ-
વિજ્જતં । આયરિપ્પં-મળિયં-પર્વ મંવડં । તીપ ચત્તીપ
પજ્જોસવિત્તં ।

—(નિશીયચૂર્ણ, ઉ. ૧૦)

હોવો. જોઈએ. આચાર્ય મહારાજે “ પાંચમની અનન્તર
ચોથ દહીને સંવત્સરીની ઠીક વ્યવસ્થા કરી આપી છે,
જેને આધારે નીચે મુજબ સંવત્સરી ચોથ આવે છે.

(૧) જાદરવા શુદ્ધ ઉદયવતી પાંચમની પૂર્વે ઉદયવતી
ચોથે સંવત્સરી.

(૨) જાદરવા શુદ્ધ પદ્મતે તો ચોથે પાંચમ અને દિપ્પ-
ણની તેની અનન્તરવતી ઉદયવતી ત્રીજે ચોથે સંવત્સરી.

(૩) જા. શુ. પં વધે તો બીજી પાંચમે પાંચમ અને
દિપ્પણનો પહેલો પાંચમ જોઈ ચોથ સંવત્સરી.

(૪) જા. શુ. ૪ વધે તો જા. શુ. પાંચમે પાંચમ
અને દિપ્પણનો ઉદયવતી ત્રીજે ચોથ સંવત્સરી.

(૫) જા. શુ. ૪ વધે તો જા. શુ. પાંચમે પાંચમ
અને બીજી ચોથે ચોથ સંવત્સરી.

૧. સયે પૂર્વાં, ૨. પંચમી તિથિશુદ્ધિના અને ૩.
શુદ્ધ તિથિ પદ્મ પદ્મીની જે નિયમે પશુ ઉપર પ્રમાણે જ
સંવત્સરીની વ્યવસ્થા થાય છે. જોઈએ ચોથ પાંચમનું
જોડિયું પર્વ આદેશ્યું છે. ૨૫

પાંચમની સંવત્સરી ચોથે આવી તેમ પૂનમની ચોમાસી

નરે. આ સિવાય જેટલી બીજી અનન્તરતાઓ નીચે મુજબ છે-
જા. ચૈત્રમાસીના અનન્તર-ઓજે-દિવસે યાત્રા, મુનિવિહાર
જા. જા. મહાવીરસ્વામીનું નિર્વાણ કામમે અને શ્રી મોતમ સ્વામીનું
જેવગદાન જોઈએ, જા. ચૈત્ર ચૈત્રની દિવસો જોઈએ ત્યારે પશુ મહાવીર
સ્વામીના દેવવંદન અને પછી અનન્તરપણે તેજ રાત્રે મહાવીર
મોતમસ્વામીના દેવવંદન અને જા. જા. ચૈત્ર-ચૈત્રની પૂર્વે અનન્તર
રાત્રિએ તેરસનું પ્રતિક્રમણ, ૬-સંવત્સરી ચોથની અનન્તર રાત્રિએ
તેરસના જેવું પ્રતિક્રમણ કરવું પડે. ૬-સંવત્સરી અને તેની પહે-
લાના અનન્તર ચાર દિવસ જે પાંચ દિવસે નવમીએ શ્રીકૃષ્ણમ
વાસનું વિશેષ ને.

ચૈદરો આવી છે. એટલે ચૈદર પૂનર્મ અને ચૈદર અમાસ.
પરોમાં પણ અનન્તરતા રખાય છે.

(૩) પૂ. ઉમાસ્વાતિવાચક ફરમાવે છે કે
:: (વિક્રમની ત્રીજી શતાબ્દ) :: સંવત્માં પૂર્વ તિથિ
કરવી, વૃદ્ધિમાં પછીની તિથિ કરવી તથા ભગવાન શ્રી મહા-
વીરનાં જ્ઞાન અને નિર્વાણ લૌકિક માન્યતાએ કરવાં. ૧૨૨૫

પુલામો—પૂ. ઉમાસ્વાતિજી મહારાજ પૂર્વધર
આચાર્ય છે, આદિ સુતકાર છે. તેઓએ તત્ત્વાર્થસૂત્ર
પ્રથમરતિ પ્રકરણ વગેરે ૫૦૦ શ્લોકો બતાવ્યા છે ને પૈકીના
આને બે ત્રણ શ્લોકો ઉપલબ્ધ થાય છે, તેઓના સમયે જેનોમાં
લૌકિક અને લોકોત્તર બંને પંચાંગોની પ્રવૃત્તિ હતી આથી
તેઓએ ક્ષય-વૃદ્ધિનાં પ્રયોગે તિથિવ્યવસ્થા કરવા સુત્રરૂપે
સપ્તર્ષ્યાઓનાં શ્લોકો બતાવ્યો છે. આ શ્લોકો દ્વારા શ્રાવણ
છે તે બધામાં નથી. કિન્તુ શ્રાદ્ધવિધિ, ધર્મસંબંધ સેનપ્રશ્ન
વગેરે શાસ્ત્રોમાં-શ્રાવણમાં તેઓના આ ફરમાનનું પ્રધેય તરીકે
અવતરણ મળે છે. આ શ્લોકની મતલબ એવી છે કે—
તિથિ ઘટે ત્યારે પૂર્વ તિથિને તે તિથિ માનવી (અર્થાત્
—પૂર્વતિથિનાં ક્ષય કરવો), તિથિ વધે ત્યારે પછીની
તિથિને તે તિથિ માનવી । અર્થાત્—પહેલી તિથિને તે તિથિ
તરીકે ન માનવી) તીર્થંકર ભગવાન શ્રી મહાવીરસ્વામીનાં જ્ઞાન
અને નિર્વાણ લૌકિક માન્યતાએ કરવા. ૧૨૪

+૨૨. ક્ષયે પૂર્વા તિથિઃ કાર્યા, વૃદ્ધો કાર્યા તયોચ્ચત ।

શ્રીવીરજ્ઞાનનિર્વાણ કાર્ય લોકાનુગૈરિહ ॥ ૧ ॥

+૨૩ ક્ષયે-તિથેઃ ક્ષયે ક્ષયે સતિ યા. કાર્યા—ક્ષોણાયાઃ સ્થાને
તત્તિથિવ્યવસ્થા કરતું યોગ્યા, પૂર્વા તિથિઃ—પૂર્વસ્થિત તિથિ-
રેવ । કોડ્યઃ । અષ્ટમ્યાઃ ક્ષયે ઉપસ્થિતે અષ્ટમી સંવંધી
કાર્યકરણસમર્થા પૂર્વસ્થિતા સપ્તમીતિ । સપ્તમ્યેવાષ્ટ-
મીત્યર્થઃ ।

જેનોમાં પર્વ તિથિની વધવટ ન થાય એવી જે
 માન્યતા પવતે છે તેનું મૂળ આ આજ્ઞા છે.
 પૂ. વાચકૃષ્ણ મહારાજનો આ આજ્ઞા તે ઉદયતિથિ
 નિયમના અપવાદ રૂપ છે. જ્યાં અપવાદનો પ્રસંગ હોય
 ત્યાં ઉદયનો નિયમ ગોલુ ગનો લાય છે. એટલે, તિથિની
 હાનિવૃદ્ધિ કે દિવાલીના પ્રસંગે ઉદય તિથિનો આગ્રહ
 રાખવો નહિ.

(૪) શ્રી હેવન્દ્રસૂરિય મહારાજ કરમાંવે છે કે-
 પૂનમ અને અમાસની વધવટમાં તેરસની વધવટ કરવી
 આ. શુ. પની વધવટમાં પણ એ જ રીતે કરવું. ૨૪+
 ખુલાસો—તપામરૂઢમાં પર્વ તિથિની વધવટ ન થાય
 એનું એક જ નિયત ધોરણ આલે છે.

પૂ. આ. શ્રી. કુલમંડનસૂરિય મહારાજનો
 પ્રધોપ છે કે—(વિક્રમની પંદરમી ગ્રહી “ત્રણે ચોમાં-
 સીમાં પૂનમ થટે ત્યારે તેરસનો ક્ષય કરવો.” ૨૫+

+૨૪ જહા પુણિમાતર તેરસીયમો હવર, તમ્હા પુણિમાયુદ્ધિદય
 ધિ તેરસી ઘુડિજા દમ, ધયળ પુન્વસરિદિ મણિયે રૂતિ
 વચનાત્ ।

માદ્રપદશુક્લપચમ્યાં ધર્ષિતાયામપિ ધર્ષિતપૂર્ણિમા
 ષડ્વલેયમિતિ । (યતિદિનહૃત્ય સમાચારી પૃ. ૩૨)

+૨૫ આલાદકસિયફગુલ-માસાણ જા પુણિમા હુતિ ।
 તાસ ચાય તેરસીય, મણિજો વીયરાનેણ ॥ ૧-॥
 આ સિવાય પ્રાચીને અગરમાં સંખ્યાજય ૬૨૬ પાનાઓ
 મત્ર છે, જેમાં પર્વતિથિની વધવટ મટે વૃત્તિનકુલ સમાચારી
 પ્રમાણે જ નિષ્ક્રમે આપેલા છે.

જુલાસો—આ ગાથા તેઓના કયા અંથેની છે તે
જાણી શકાયું નથી. પરંતુ હવે શ્રુતચૂર્ણમાં પૂનમનો ક્ષય
હોવા છતાં પૂનમનો ક્ષય સ્વીકાર્યો નથી, પૂનમને કાયમ
કરી છે એ જ દેવની આગાથામાં છે. પ્રાચીન હિસાબે તો
આ ત્રણે પૂનમો ચોમાસી પર્વ તિથિઓ છે. તંપ્રાગણ
પર્વ ક્ષય માનતો નથી એ હિસાબે અહીં તેરથનો ક્ષય
આદેશ્યો છે.

(૬) પૂ. આ રત્નશેખર સૂરિ મહારાજ ફરમાવે
છે કે—(પંદરમી સદી) “તિથિની વ્યવસ્થા સવારે છઠા આવશ્યકમાં
પચ્ચક્ષણાણના સમયે જે તિથિ હોય તે પ્રમાણ છે. લોકમાં
પણ સૂર્યોદયથી જ દિવસ આદિનો વ્યવહાર ગણાય છે
(કરાય છે) ચોમાસી વગેરે પર્વો માટે ઉદયતિથિ લેવી (૧).
પૂર્વ વગેરે ઉદયતિથિએ કરવાં. (૨) ઉદયતિથિ પ્રમાણ છે.
બીજી તિથિએ કરવાથી આજ્ઞાભંગાદિ દોષો લાગે. (૩)
પારાશર સ્મૃતિમાં પણ કહ્યું છે કે સૂર્યોદય વખતની અદ્ય-
તિથિ પણ અપૂર્ણ છે, ઉદય વિનાની માટી તિથિ
પણ અપૂર્ણ નથી, એમ જાણવું. (૪) ઉમાસ્વાતિ વાચકનો
પ્રયોગ સંભળાય છે કે—સૂર્યમાં પહેલાંની તિથિ કરવી, વૃદ્ધિમાં
બીજી તિથિ કરવી અને શ્રી વીરજાન-નિર્વાણનો મહોત્સવ
અહીં લોકને અનુસારે કરવો. ૧૫ અર્થાત પહેલાં આ રીતે

+૨૧, તિથિક પ્રાતઃ પ્રત્યાખ્યાન વેલામાં થા સ્વાત્ સા પ્રમાણ,
સૂર્યોદયાનુસારેણ લોકેડપિ, દિવસાદિવ્યવહારાત્.
આદરવિ-ચાતમ્માસિપવરિસે, પચ્ચક્ષણપંચદશમીતુ
તામો ૨ સૂર્યો તીર્થ તિથિય.

આરાધ્ય તિથિની વ્યવસ્થા કરવી અને પછી તે આરાધ્ય તિથિએ જ તેની આરાધના કરવી).

(૭) પૂ. મહોપાધ્યાય ઓ. દેવવિજયજી વાચક દ્વરમાલે છે કે—(સં. ૧૫૫૩ની આશંકા)—“ પૂનમ ઘટે ત્યારે તેરશ ઘટાડવી, બીજ વગેરે પવંતિથિ ઘટે ત્યારે પૂર્વતિથિ ઘટાડવી, અમાસ ઘટે ત્યારે તેરશ ઘટાડવી પૂનમ—અમાસ વધે ત્યારે તેરશ વધારવી ” ૨૭+

જુલાસો—સંવત ૧૫૭૭માં શુ. રૂપવિજયજી મહારાજે પર્વતિથિ નિર્ણયની બીજી કોપી કરેલ છે. તેની પાછળ શુનિ રામવિજયજી લખે છે કે પૂનમિયા મતનાં જવાબમાં આ નિર્ણય કરેલ છે. પૂ. આ. ઓ. આણંદવિમલસુંદરીશ્વરજી મહારાજાએ પૂનમની વધ-ઘટમાં તેરસની વધઘટ માની છે. ગત સંવતમાં એટલે ૧૫૭૧ માં જે આવશ્ય પૂનમ હતી. ત્યારે પૂજ્ય આચાર્યદેવે જો તેરશ કરી છે. અને શ્રીસંબને પંથુ જેજ આજ્ઞા કરમાવી છે અને જેજ પ્રમાણે કરેલ છે. આ ઉપરથી આ કરમાનની મહત્તા સમજી શકાય તેમ છે.

॥ ૨ ॥ ઉદયમિ જા. તિથી, સા પમાણમિગરિદ કીરમા-
નીવ । આણામંગળવત્યમિચ્છસ્ટ યિરાદ્યં પાવે ॥ ૩ ॥
પારાશરસ્મૃતાનપિ—આદિત્યોદયવેલાયાં, યા સ્તોકાડપિ
નિયમિયેત્ । સા સંપૂર્ણેતિ મંત્રવ્યા, પ્રમુતા ગોદયં વિના
॥ ૧ ॥ । ડમાસ્વાતિવાચકપ્રધોપશ્રીયં શ્રુયતે-સયે પૂર્વા-
તિથિઃ કાર્યા ધૃત્વા કાર્યા તથોત્તરા । શ્રી ચીરધાનનિર્વાણ,
કાર્ય લોકાનુગૈરિદ ॥ ૧ ॥

—(શ્રાદ્ધવિધિ)

+૨૭ આસાદકસ્તિયપગુણમાસે, સચ્ચો પૂર્ણિમા દોહ । તાસ

(૮) જમદગુરુ ઓ હીરવિજયસુરિ મહારાજ
કરમાવે છે કે. (વિ. સં. ૧૬૪૦, લખતગ) — જ્યોતિષોદયે
કલ્પ વંચાય, અથવા અમાસ, આદિની વૃદ્ધિમાં અમાસે કે
એકમે કલ્પવંચાય ત્યારે છઠ્ઠા આરે કરવો ? તેનો ખુલાસો
એ છે કે — છઠ્ઠા તપ માટે દિવસનો નિયમ નથી, યથાસુચિ
કરો. આમાં આશંક શાનો ? ૧૨૮

ખુલાસો — ચોદશ કે કલ્પધર એક યેવાથી, અથવા
ચોદસ કે કલ્પધર વચ્ચે એક દિવસનું અંતર પેકવાથી જ
આ પ્રશ્ન ઊઠે છે. એટલે તેમ થવાના દાર્શનિક નીચે મુજબ
લૌકિક તિથિઓ આવે ત્યારે આ પ્રશ્ન ઊઠે છે. (સંવત્સરીને
પાંચમે અનન્તર દિવસે કલ્પધર હોય) —

અથો સેરસોપ, મળિઓ જિણવરિદેદિ ॥ ૧ ॥ પીયા
પંચમી મહમી. પગારસી, ચડફસી ચા. તાંસ જાઓ
પૂર્ણાતિદિપ, અમાવાસ્યાપ વિ સેરસી ॥ ૨ ॥ તથા યાગમે-
મહમી ચડફસી ડરિદ્ધા પુણિમાદસુ પઠવતિદિસુ અઓ ન
દવેદ. દમ ઘયણાઓ. રિતિ ઘચનાત્. અમ્હા પૂણિમાશ્વપ
સેરસીઅઓ દોદ તમ્હા પૂણિમાબુદ્ધિદપ વિ સેરસી
બુદ્ધિદજા, દદ ઘયણ પૂર્ણસરિદિ મળિયં રિતિ પૂજસમા-
ચાર્યા. તથા ચોઈત-પકઈતે તદ માસંતે જા મવે પૂણિમા
બુદ્ધિદપ તો સેરસોપ મળિયા કરિજા જિણવાળાપ.

(શાસ્ત્રીય પ્રેસવ નં. ૮ પૃ. ૧૦)

+૨૮ યદા ચતુર્વદ્યાં કલ્પો વાચ્યતે અમાવાસ્યાદિ પૃથ્વી યા
અમાવાસ્યાં પ્રતિપદિ ચા કલ્પો પાચ્યતે તદા પષ્ટતપઃ
પ્વ વિધેયમ્. રિતિ પ્રશ્નોડપ્રોક્તમ્-પષ્ટતપોવિધાને
વિનયેત્યં નાસ્તીતિ, યથાઈતિ તદ્વિધેયમિતિ, કોડ
પ્રાડપ્રહઃ ?

— (હીર પ્રશ્ન) —

૧. જા. શુ. ૧ વગેરે કાઠીં તિથિ ઘટે તો ચોદશે
હરપધર આવે, અમાસ વધે અને એકમ વગેરે ઘટે ત્યારે
પણ લૌકિક પ્રથમ અમાસે—લોકોત્તર ચોદશે હરપધર આવે.

૨. અમાસ વગેરે છ તિથિઓ વધે—ઘટે નહીં, અથવા
અમાસ વધે કે ઘટે અથવા એકમ વગેરે તિથિઓમાં યુગપત
વધઘટ થાય ત્યારે અમાસે હરપધર આવે.

૩. એકમ આદિ વધે તો પહેલી એકમે અથવા ઉપ
એકમે હરપધર આવે.

અહીં અમાસની વધઘટ કાચમ રાખવાથી આ પ્રશ્ન
ઉઠ્યો છે, એમ માની લેવાનો જરૂર નથી. વળી અહીં
પ્રશ્નનું ઉત્થાન સમાધાસ્યાદિ ક્ષયેથી કમુજ નથી. સમાધાસ્યા-
દિવૃદ્ધોથી કરેલ છ. કેમકે લૌકિક અમાસના ક્ષયે—ચોદશે
હરપધર આવતોજ નથી. માટે જ અહિં સમાધાસ્યાદિ ક્ષયે
લખ્યું નથી. હાં, કેહલી—શ્રીપદ-માયથી; અમાસ વધતાં પણ
ચોદશે હરપધર આવે છે; એ આપણે ઉપર જોઈ ગયા છીએ
માટેજ અમાસ આદિના ક્ષયે જ ચોદશે હરપધર આવે એ
વસ્તુને પ્રશ્નકાર મહર્ષિ મહારાજ સ્વીકારતાજ નથી. એકંદરે
આં આપણે પ્રશ્નોત્તર અમાસની વધઘટ થાય તો તેરશની
વધઘટ કરવી એનું સમર્થન કરે છે.

વ. વળી—૫. જગદ્ગુરુ મહારાજ કરમાવે છે કે—
“પાંચમ વટે ત્યારે તેનું તપ પૂર્વ દિવસે કરવું પૂનમ ઘટે
ત્યારે તેનો તપ તેરશ—ચોદશે કરવો. જૂલી જવાય તો
એકમ લેવી.” ૨૯૫

જાણીએ-પાંચમઃ-ઘટે-તો-તેનું-તપ-ચોથે-જ-પાંચમ
હેવાથી-તે-દિવસે-ચાલ-પૂનમ-ઘટે-તો-તેનું-તપ-ચોથે
અને-ચોથનું-તપ-તેરથે-ચાલ-(આવે)-એટલે-શરે-પૂર્વા-ના-
નિયમે-જો-તિથિ-બદલાય-અહીં-ત્રયોદશી-ચતુર્દશી-વા-
લખ્યું-નથી. છઠ્ઠી-આવશ્યકતા-જાતા-છે-અને-ત્રયોદશી-
ચતુર્દશી-જોમ-દિવસે-લખેલ-છે.

(૬) પૂ. આ. વિજયસેનસૂરિજી-મહારાજને-કરે-
માવે-છે-કે-(સં. ૧૬૫૨-લગભગ)-“શ્રી-પદ્માનંદગણિજી-
મહારાજને-પૂજ્યું-કે-આઠમ-આદિ-વધે-ત્યારે-પૂર્વ-દિને-
પ્રત્યાખ્યાત-વેલા-અને-આજો-દિવસ-આઠમ-છે-તેની-
આરાધના-કરી-તો-પૂરી-આઠમની-આરાધના-ચાલ-છે.
બીજે-દિવસે-માત્ર-જે-ઘડી-આઠમ-છે, પછી-નોમ-છે. તેની-
આરાધના-કરી-તો-સંપૂર્ણ-આઠમની-વિરાધના-ચાલ-છે.
માટે-પહેલી-આઠમની-આરાધના-કોઈ-છે-તેના-ઉત્તરમાં-
પૂ. આ. ચાર્-મહારાજનાં-કરે-માવે-છે-કે-શરે-પૂર્વ-તિથિ-
કરવી-અને-વૃદ્ધિમાં-ઉત્તર-તિથિ-કરવી-જે-વાચકજી-મહા-
રાજના-વચન-પ્રમાણે-લીજી-આઠમ-તેજ-આઠમ-છે, ૬૦+

ક્રિયતે, પૂર્ણિમાયાં ચંદ્રુદિતાયાં ત્રયોદશીચતુર્દશીઃ ક્રિયતે,
વિસ્મૃતી હુ પ્રતિપદ્યવિ ।

(હીરપ્રશ્ન-પ્ર. ૪; પ્ર. ૫. ૫૦-૩૨)

+૩૦ શરે પૂર્વા તિથિઃ કાર્યા, વૃદ્ધી કાર્યાઃ તથોત્તરા । इति
उमास्वातिवाचकवचनप्रामाण्यमिति ॥ ૧૮૫ ॥ ૧૮૬

(સેનપ્રશ્ન ઉ, ૩, ૫. ૬૭)

(૧૦) પૂ. ઉ. મ. થી ધર્મસાગરજી મહારાજ
કેરેમાવે છે કે સ. ૧૬૪૮ની લગભગ) “હૃદય તિથિ મ મળે
તો પહેલાંની તિથિઓ ક્ષીણ મનાય છે, કિન્તુ પૂર્વોક્ત
પર્વતિથિઓ ક્ષીણ મનાતી નથી. અને પહેલાંની તિથિ
ચોતાની અંશવાળી રહેતી નથી. ૨૫ ચૌદશ ઘટે ત્યારે
તેરશને મુખ્યતાએ ચૌદશ કહેવી, નહીં. તે ક્ષીણ
આઠમનું અનુધાન સાતમે કરવાથી આઠમનું અનુધાન નહીં
બને. આ વસ્તુ બાળગોપાળ પ્રસિદ્ધ છે કે આને અમારે ઓઠમને
ચોસક છે, ઈત્યાદિ વચનનો અપભ્રંષ કરવાથી ગાંડી
ગણ્યો. ” “તેને તેરશ કહેવાય નહીં પ્રાચિન્દ્રિતાદિ
વિધિમાં ચૌદશ કહેવાય ” તેરશ ચૌદસ બની જાય છે
છતાંય તેને તેરશ કહેવી એમાં નરી મુખ્યતા છે.”

૪૨૧ A-અદ્ વહ્યિ ન લભતિ તાઓ મુદ્ગમેણ જુતામો ।
તા અવરયિય અવરાયિ જુજ્જ ન હુ પુવ્ય તથિવજ્જા ॥ ૧ ॥
B-મુખ્યતયા ચતુર્દશ્યા યય વ્યપદેશો યુક્તઃ । અન્યયા
ક્ષીણાષ્ટમીકૃત્યં સપ્તમ્યા ક્રિયમાણં અષ્ટમીકૃત્યવ્યપદેશો
ન લભેત, ન ચેષાપત્તિઃ, બાવાલગોપાલે પ્રતીસનેય
અષ્ટાષ્ટમ્યાઃ પૌષ્ઠોઽસ્માકમિતિ પ્તદ્વચનવપ્તપુરુષાનુ-
મુષ્ટીયમાનાનુષ્ઠાનાપલાપત્વેનૌન્મત્યપ્રસંગાત્ । C-નનુ
ઔદયિકતિથિસ્વોકારાન્યતિથિતિરસકારપ્રયણયોતયયોઃ
કાર્યં પ્રયોદશ્યા અપિ ચતુર્દશીત્વેન સ્વોકારો યુક્તઃ इति
ચેત્ ? સત્યં તથ પ્રયોદશીતિ વ્યપદેશસ્યાપ્યસ્મભવાત,
કિન્તુ પ્રાચિન્દ્રિતાદિવિધો ચતુર્દશ્યેયેતિ વ્યપદિશ્યમાન-
ત્યાત્ । (સદયકે વળે ૬, જા. ૪૪-૫. ૨૦૦ યેનેત્યં)

પ્રુદાસો—ઉપાદયાયજી મહારાજને ખરતરમચ્છને સમજાવવા માટે તરતરંગિણી જાંચ બનાવેલ છે, જેમાં ઉપર મુદ્દા અનેક વાક્યો છે. આ ગ્રંથમાં લોગસમાપ્તિ વગેરે અનેક નવીને યુક્તિઓ પણ આપી છે, જે પરવાદીને સમજાવવા માટે ઉપયોગી છે.

(૧૧)ખરતરંગચ્છના ઉ. જયસોમ ગણીના શિષ્ય ઉ.ગુણવિનયજી સં. ૧૬૬૫માં રચેલ ઉત્સૂત્ર ખંડન ગ્રંથમાં વિધાન કરે છે કે “તપમચ્છમાં જે પૂનમ હોય ત્યારે પહેલી પૂનમે ચોદય કરાય છે” તથા અમાસ પૂનમ વધે ત્યારે ઉદય ચોદયને તેરથ બનાવી ઉદય ચોદયે આરાધનાનો નિષેધ કરવામાં આવે છે” +૩૨

પ્રુદાસો—ખરતરંગચ્છ અધિક ગહિનો હોય ત્યારે ઘીનામાં ધર્માનુષ્ઠાન કરે છે, કિન્તુ શંકરચરી પર્વતો જે શાવલ હોય ત્યારે ઘીના શાવલમાં અને જે બાદરવા હોય ત્યારે પહેલા બાદરવામાં આરાધે છે. આક્રમ ઘટે ત્યારે તેની આરાધના સાતમે, ચોદય ઘટે ત્યારે તેની આરાધના પૂનમે અમાસે અને બાદરવા શુ. ૪ ઘટે ત્યારે તેની આરાધના પાંચમે કરે છે. અને પર્વતિધિ વધે ત્યારે પહેલી તિથિને પર્વતિધિ માને છે એટલે જે ચોદય હોય ત્યારે પહેલી ચોદયે પાક્ષિક કરે છે. પોતાની આ માન્યતાથી તપમચ્છની માન્યતા કેટલી બિન્ન છે તે ઉ. ગુણવિનયજીએ ઉપરના

+૩૨ અન્યચ્ચ વૃદ્ધો પાક્ષિકં ક્રિયતે, શ્વે ક્રિમ્ (૨૦) અમાવાસ્યા પૂર્ણિમાવૃદ્ધો સૂર્યોદયયુક્તામુદયચતુર્દશો-દ્વિતીયાં ત્રયોદશીં મંત્વા (ઉત્પત્તિ સંહન પૃ. ૬)

શબ્દોમાં રમણ કરેલ છે. આથી નકકી છે કે : તમાગમનાર્થ
એ સમયે પહેલી પૂનમે કે એમાંસે ચોદશ્ય થતી હતી.
ચોદશે તેરશ થતી હતી. અને તેરશની વૃદ્ધિ થતી હતી.

(૧૨) મહોપાધ્યાય શ્રી વિનયવિજયજી મહા-
રાજતા શિષ્ય સુ. રૂપાવલ્યજી લખે છે કે (સં.
૧૭૬૨)—“અતુર્પર્વિનો. હય ન ચાય, તેની, વધધટમાં
પૂર્વ તિથિ, વધે ઘટે, પૂનમ જમામની વૃદ્ધિ હાનિમાં તેરસની
વધધટ કરવી. ૫૬ ધડીની શુક તિથિ હોય એ લેખે, પૂનમે
પૂનમ પહેલી પૂનમે ચોદશ, ચોદશે બીજી તેરશ અને તેરશે
પહેલી તેરશ થાય છે, એજ રીતે વા. શુ. ૫ની વધધટમાં
ત્રીજની વધધટ કરવી.” ૪૪+

+૪૩ અદ્વૈતી સ્વરૂપી પુર્ણિમા ઉવિદ્વાદ પચ્ચતિદીપસુ સ્વમોન
દ્વિવિજ્ઞદ્વ. જમ્હા પુર્ણિમાસ્થપ તેરસીસમો પચ્ચતિદીપસુ
વિ જાયદ્વ. ર્જ્વાદ ॥ શુદ્ધો ઉત્તરા તિથિ. પાચેતિ ઘચનાત્
પક્ષેવ ઉચ્ચયતી પુર્ણિમા ગૃહ્યતે. સા તુ દ્વિતીયૈવ । ન તુ
આદ્યા । આદ્યા તુ સામાન્યા અપર્યક્ષા, અતવચ નસ્પા
શુદ્ધો ત્રયોદશ્યામેવ મ્યામઃ ક્રિયતે, સ્થાપ્યતે, ર્જ્વાર્યઃ
પચ્ચમપિ તવ ન રોચતે તદ્દિ પચ્ચ કુચ ઘચિતાયા આચ-
પુર્ણિમાવા ઘટિકાશ્ચતુર્વેશ્યાં સ્થાપ્યાઃ સ્થાપિતત્વેન ચ
ઘચિતા, ચતુર્દશ્યા, ઘટિકાયાઃ ત્રયોદશ્યાં સંયોજના
કાર્યા, પચ્ચ રોત્યાડપિ આગમશેસ્થાપિ અપર્યક્ષા ત્રયો-
દશ્યેવ ઘચિતા મચતિ । યદ્યેવમપિ તવ ન રોચતે તદ્દિ
પ્રથમા પુર્ણિમા પતિત્યજ્ય દ્વિતીયાં પુર્ણિમાં મજ । પચ-
મમુના પ્રકારેણૈવ । માદ્રપંચશુક્લપંચમ્યાઃ કાયે શુદ્ધો ચ
દ્વિતીયસ્થાનચતિન્યાસ્વેતીયાયાઃ કાયે શુદ્ધિ ચ કુચ ।

(શાંતીપુરાણ)

(૧૩) પૂ. આ. શ્રી વિજયદેવસૂરિસંઘના પદ-
ક્રમાં વિધાન છે કે (સં. ૧૮૬૫)-“ પૂનમની વધઘટમાં
તેરથની વધઘટ કરવી. ” ૪૪ +

પુલાસો-પૂ. જગદ્ગુરુ મહારાજએ ચોદસ પૂનમનું તપ તેરથ
બોલ્યે આદેશ્યું છે. પરંતુ ભૂલેલી જાય તો એકમ, પદ્ય પૂનમના
તપ માટે લેવાની કહી છે. આથી આનંદસૂરિગચ્છના પતિએ
પૂનમની વધઘટમાં એકમની વધઘટ કરવા લગ્યા. એટલે વિજ-
યદેવસૂરિએ તેનો નિરોધ કરી પૂર્વાચાર્યોના શાસ્ત્રીય પાઠો
પ્રમાણે પૂનમની વધઘટમાં ઉપર પ્રમાણે તેરથની વધઘટ
આદેશી છે. અત્યારે આ વિજયદેવસૂરિ સંઘના હરેક સુનિએ
આ પદક્રમાં આધારે પ્રવૃત્તિ કરે છે.

(૧૪) પૂ. શ્રી દીપવિજયજી મહારાજ-ફરમાવે છે કે
(સં. ૧૮૬૬ માગસર શુદ્ધિ ૧) આ સાલ શતિંદ્રી પૂનમનો
દય હતો, શતિંદ્રી અમાસે એ હતી અને તથા ચોગશિ
ગચ્છવાલા એ જાને પ્રસંગે તેરથનો દય અને વૃદ્ધિ
કરેલ છે. પોષ સુદિ ૧૪ નો દય છે તો બારસ-તેરસ લેમાં
થયે પો. શુ. ચોદસ શુક્રવારે અને ચતુર્થવારે પૂનમ થયે
તે ભયં જો વિગેરે

(૧૫) કવિમહાદુર શ્રી દીપવિજયજી મહારાજ લખે
છે કે (સં. ૧૮૭૧ આસો શુદ્ધિ ૧) વી. અમાસે પુન્યમ ગુરૂતી
હોઈ તે ઉપર દેવસૂરિજીવાલા તેરથ ઘટાડે છે.

(૧૬) તપમચ્છના શ્રી પૂજ. વિજયધરજી દ્રસૂરિજી
બહેર કરે છે કે (સં. ૧૯૩૦ તા. ૧૩-૮-૧૮૭૩)

+૩૪ પુર્ણિમા ચૂંદી ત્રયોદશીવર્ચનમ્ (વિજયદેવસૂરિસંઘ પદક્ર)

"જ્યારે અમાવશ્યા ત્રિધિ થાય ત્યારે તો બે તેરથ થાયજ છે. એ તો ઘોડ રસ્તો છે. તેહની તો આંચકાં હોયજ નહીં "

" અમાશ બે થાય જ નહીં. જ્યાં બે અમાવશ થાય ત્યારે તો બે તેરથ કરીએ છીએ. "

" યુનમ તુટે તો તેરથને દિવશે ચોદશ કરવી. "

" બે તેરથ કરવાથી કોઈક એમ કહે છે કે તિથિની વિરાધના થાય ઉઘાત તિથિની વિરાધના ન કરવી, કદે તેને મિથ્યાત લાગે ઇત્યાદિક. સેન પ્રશ્નમાં વિશેષથી અધિકાર કહેલું છે. પણ એ ચાલતા દિવસનો પાઠ છે. કેમકે એજ સેનપ્રશ્નમાં તથા હીરપ્રશ્નમાં તથા તત્ત્વતરંગિણીમાં કહ્યું છે જે બે અમાવશ્યા તથા બે પૂનમ થાય ત્યારે બે તેરથ કરવી "

" પર્વની સામાચારી કરતાં નિત્યની સામાચારીમાં ફેરફાર ઉપયોગથી પૂર્વાચાર્ય કરતા આન્યા છે. "

ખુલાસો-વિ.સં. ૧૬૨૮ તથા ૧૬૨૯ માં ભા.શુ. ૧ બે હતી આથી આ શ્રી પૂજ્યે એમ બાહેર કયું કે થા. વ. ૧૩ બે કરવી સાથે સાથ પૂનમ અમાસની વધવટમાં તપમચ્છની જે મળાંદા છે તે પણ તેઓ એ તેજ હેંડળીલમાં ઉપર લખ્યા મુજબ શબ્દમાં બાહેર કરેલ છે. તે સમય ના પં. રત્નવિજયલ મ. પં. દયાવિમલ મ. અને પં. મણિવિજયલ દાદા પણ તેમના આ મતને સમ્મત હતા. એમ તેજ હેંડળીલમાં છપાવેલ છે. આથી નકહી છે. કે તે સમયે તપમચ્છમાં પૂનમ નથી. આમાસની વધવટ થતી હતી. જેમાં આચકાને કોઈ સ્થાનજ નથી.

(૧૭) સાગરમંથના શ્રી પૂજ શાંતિસાગર સુરિ
હેંકળીલમાં બાહેર કરે છે કે (સં. ૧૯૨૬ આ. શુ. ૧૩
પુખવાર).

A " પુનમ દુટ્ટી હોય તો તેરથ ને ચઢેલ કરવી
ને તેરથને દીવસે ચઢેલ કરવા ભુલી ગયા હોય તો એક
મને દીવસે પુતમનો ફૂત કરવો એ પરમારથ છે "

B " ગાંધીનો અભિપ્રાય એવો છે કે ૧૪ તિથિ વૃદ્ધ થયે
વૃદ્ધિ તિથિ સામેત રાખવી તે ઉપરથી એમ સમજાય છે કે
પાછલી ઉદીઆત તિથિ ને ફેરવતાં કાંઈ ગાંધી વિરુદ્ધ
શું નથી "

પુલ્કસો-વિ. સં. ૧૯૨૮ વિ. સં. ૧૯૨૬માં બાહેરવા
શુદ્ધિ ૧ એ હતી શ્રીપૂજ ધરણેંદ્રસુરિનું એ એ તેરથ
કરવાનાં પત્રો મોકલ્યા એટલે શ્રી પૂજ શાંતિસાગરસુરિએ
તેની આ માન્યતાને ખોટી કરાવવા એક હેંકળીલ બાહેર
પાડેલ છે. જેમાં ભા. શુ. ૧ એ યામ એમ સાબીત કરેલ
છે. તેમાં સાથે સાથે એ પણ સ્પષ્ટ કર્યું છે કે પૂનમ
અમોસની વધઘટ હોય ત્યારે તપમંથમાં તેરથનીજ વધઘટ
કરાય છે. પૂ. આ. શ્રી વિજયસિદ્ધિસુરિ, આ. જંબૂસુરિ અને
પં. કલ્યાણવિજયનું મં. જણાવે છે કે આ પ્રસંગે પૂ. શ્રી
મૂલચંદન મહારાજ વિગેરે મુનિવરો અને શાવકમુખાં
સ્વયંદ વિગેરે શ્રી પૂજ વિજયધરણેંદ્રસુરિના વિરોધમાં
હતાં અને પૂજ શાંતિસાગરને સમ્મત હતાં. આ મતભેદ
બાહેરવા શુદ્ધિ ૧ ની વૃદ્ધિ અંગે હતો, કિન્તુ પૂનમ અમા-
સની વધઘટમાં તેરથની વધઘટ કરવી એ રીતને બંને શ્રી

“જ્યારે અમાવશ્યા ત્રિધિ થાય ત્યારે તો બે તેરથ થાયજ છે. એ તો ઘોડ રસ્તો છે. તેહની તો આશંકા હોયજ નહીં ”

“ અમાશ બે થાય જ નહીં. જ્યાં બે અમાવશ થાય ત્યારે તો બે તેરથ કરીએ છીએ. ”

“ પુનમ તુટે તો તેરથને દિવસે ચોદશ કરવી. ”

“ બે તેરથ કરવાથી ઠાઠક એમ કહે છે કે ત્રિધિની વિરાધના થાય ઉઘાત ત્રિધિની વિરાધના ન કરવી, કરે તેને મિથ્યાત જાણે ઇત્યાદિક સેન પ્રશ્નમાં વિશેષથી અધિકાર કહેલું છે. પણ એ ચાલતા દિવસેનો પાક છે. કેમકે એજ સેનપ્રશ્નમાં તથા હીરપ્રશ્નમાં તથા તત્ત્વતરંગિણીમાં કહ્યું છે જે બે અમાવશ્યા તથા બે પૂનમ થાય ત્યારે બે તેરથ કરવી ”

“ પર્વની સામાચારી કરતાં નિત્યની સામાચારીમાં ફેરફાર ઉપયોગથી પૂર્વાચાર્ય કરતા આવ્યા છે. ”

ખુલાસો-વિ.સં. ૧૬૨૮ તથા ૧૬૨૬ માં જા.શુ. ૧ બે હતી આથી આ શ્રી પૂજ્યે એમ બાહેર કર્યું કે શ્રા. વ. ૧૩ બે કરવી સાથે સાથ પૂનમ અમાસની વધવટમાં તપસવ્રજની જે મર્યાદા છે તે પણ તેઓ એ તેજ હેંડગીલમાં ઉપર લખ્યા મુજબ શુદ્ધમાં બાહેર કરેલ છે. તે સમય ના પં. રત્નવિજયજી મ. પં. દયાવિમલજી મ. અને પં. મણિવિજયજી દાદા પણ તેમના આ મતને સમ્મત હતા. એમ તેજ હેંડગીલમાં છપાવેલ છે. આથી નક્કી છે કે તે સમયે તપસવ્રજમાં પૂનમ -અમાસની વધવટ થતી/હતી. જેમાં આશંકાને કોઈ સ્થાનજ નથી.

(૧૭) સાગરમંચના શ્રી. પૂજ શાંતિસાગર સૂરિ
હેઠળીવમાં બાહેર કરે છે કે (સં. ૧૬૨૬ આ. શુ. ૧૭
શુક્રવાર).

A " પુનમ દુટ્ટી હોય તો તેરથ ને ચઢિદથ કરવી
ને તેરથને દીવસે ચઢિદથ કરવા ભુલી ગયા હોય તો એક
પને દીવસે પુનમનો કૃત કરવો એ પરમારથ છે "

B " શાસ્ત્રનો અભિપ્રાય એવો છે કે ૧૪ તિથિ વૃશ્ચ યથે
વૃશ્ચિતિથિ સામેત રાખવી તે ઉપરથી એમ સમજાય છે કે
પાંચદી ઉદીઆત તિથિ ને ફેરવતાં કાંઈ શાસ્ત્ર વિરુદ્ધ
નથી "

ખુલસો-વિ. સં. ૧૬૨૮ વિ. સં. ૧૬૨૬માં બાહેરવા
શુદિ ૧ ને હતી શ્રીપૂજ ધરણેંદ્રસૂરિ એ બે તેરથ
કરાના પત્રો મોકલ્યા એટલે શ્રી પૂજ શાંતિસાગરસૂરિએ
તેની આ માન્યતાને ખોટી કરાવવા એક હેઠળીવ બાહેર
પાડેલ છે. જેમાં વા. શુ. ૧ બે થાય એમ સાબીત કરેલ
છે. તેમાં સાથે સાથે એ પણ સ્પષ્ટ કર્યું છે કે પૂનમ
અમાસની વધઘટ હોય ત્યારે તપમંચમાં તેરથનીજ વધઘટ
કરાય છે. પુ. આ. શ્રી વિજયસિદ્ધિસૂરિ, આ. જ'પૂર્વકે જન
૧' કંદ્યાલુવિજયજી મ જણાવે છે કે આ પ્રકારે જુ. શ્રી
મૂલચંદ્ર મહારાજ વિગેરે સુનિવરે અને શાસ્ત્રસૂત્ર
રવચંદ વિગેરે શ્રી પૂજ વિજયધરણેંદ્રમુનિ દ્વિતીય
હતા અને પૂજ શાંતિસાગરને સમગત હંથાં આ મુદ્દે
બાહેરવા શુદિ ૧ ની વૃદ્ધિ અંગે હતો, કિન્તુ પૂનમ અ
સની વધઘટમાં તેરથની વધઘટ કરવી એ

એમ જણાવી, 'ચંદ્રપંચાંગને છોડી બંદુ' પંચાંગોના આધારે
છંદનો કાય બહાર કયો. આ વસ્તુ જૈનધર્મ પ્રધાન
ઉક્ત અંકમાં સવિસ્તર રજુ કરવામાં આવી છે, અને તપ-
મંત્રમાં પૂનમ ઘટે તો તેરચ ઘટાકવાનું નિયત ધારણ છે તે
પણ તેજ લેખમાં ઉપર લખેલ શબ્દોથી દર્શાવવામાં આવ્યું
છે, આથી નકદી છે કે તે સાદમાં પણ કોઈ ભા. શુ. થાય
પાંચમ પૂનમ કે અમાસની વધઘટ માનનારા ન હતા. આથી
શુનિવરો અને ઓસંચે ભા, શુ. ૬ નો કાય માન્યો. અને
પૂ. આચાર્ય સાગરાનંદસૂરિશ્રીએ ચંદ્રને આધારે ત્રિજનો
કાય માન્યો છે-કયો છે, પણ કોઈએ કાય પાંચમનો કાય
કયો નથી.

(૧૯) સં. ૧૯૧૧ માં પણ તેજ પ્રસંગ બન્યો હતો,
અને સં. ૧૯૫૨ પ્રભાએ વ્યવસ્થા કરી હતી, ત્યારે કોઈએ
ભા, શુ. ૪ કે ૫ નો કાય કયો નથી પૂ. શ્રી સાગરજી
મહારાજે પણ કપડવંજના સંધની એકતા માટે ચંદ્રને
પંચાંગપંચાંગ માન્ય રાખવા દીધું હતું.

(૨૦) જૈન ધર્મપ્રસારક સભાએ સં. ૧૯૮૬ માં
બહાર કયું. ■ કે—

“કવે તિથિનો કાય ન કરવાની આપણી પ્રવૃત્તિને
અનુસારે શુદ્ધિ ૫ ના કાયે શુદ્ધિ ૪ નો કાય કરવો જોઈએ
પરંતુ તે દિવસે સંવત્સરી પર્વનો દિવસ હોવાથી તેનો કાય
ન કરીએ તો શુદ્ધિ ૩ નો કાય કરવો જોઈએ.”

+મા.શુ. કના કાયના કિસામે આવતી બાદરવા, શુદ્ધિ ૫ ના રોજ
સાકસધને અમતખામણાં કર્યાં હતાં અને બધાંબધું હતું કે મારી
માન્યતા ત્રીજના કાયની કે પણ તેમ કરતાં સંધમાં એકતા ન
સચવાવ તેમ રોજ એ કું તેના આગદ કરતો નથી.

“શુદ્ધિ ૬ નો ક્ષય કરીએ તો ચંદુ પંચાંગથી જુદા
જુદા પડીને કરવાનો છે” (જૈનધર્મ પ્રકાશ સં, ૧૯૮૯ ચેત્ર)

પુત્રાઓ—આ સાક્ષમાં પણ ભા, શુ, ય નો ક્ષય હતો
જનુ એક પાંચમનો ક્ષય, કરાયજ નહીં એટલે ત્રીજનો
ક્ષય કરવો કે છઠનો ક્ષય કરવો તેજ નિર્ણય કરવાનો હતો
સંશયિત જૈન પંચાંગોમાં પણ ત્રીજનો અને છઠનો ક્ષય
માયો હતો, આમ હોવાથી જૈન ધર્મ પ્રકાશમાં ઉપર
માયો ચર્ચા આવી હતી,

વીરશાસન વ, ૧૧ અં ૪૧ પૃ, ૬૨૭ માં છપાએલ
છે કે “આચાર્ય (વિજયવલ્લભસુરિ) મહારાજ તો એક
પંચનીજ નહીં કિન્તુ અઠાઈના આઠે દિવસની વધવટને
પણ પસંદ કરતાં નથી” (પૃ, ૬૨૭) આમ છે તો તેઓ
પાંચમનો ક્ષય તો માનેજ કેમ? એટલે તેઓ ૧૯૮૯
વ, શુ, ૧૪ના કરમાવે છે કે—“બીજા ઘણાં પંચાંગોમાં
મારવા શુદ્ધિ ૬ નો ક્ષય થાય છે તેથી શુદ્ધિ ૬ નો ક્ષય
કરવો” (વીર, વ, ૧૧ અં, ૪૧)

આ, શ્રી વિજયવલ્લભસુરિ તા, ૧૮-૫-૩૭ જણાવે છે
કે—“સર્વ સાધુઓએ સ્વ. શુરદેવની આજ્ઞા મુજબ સં.
૧૯૫૨ માં ભા, શુ, ૬ નોજ ક્ષય માન્યો હતો પાંચમનો
ક્ષય કોઈએ પણ માન્યો નહોતો,”

“તમામ સાધુઓએ સં, ૧૯૮૯ માં પણ સં, ૧૯૫૨
ની માફક ભા, શુ, ૬ નોજ ક્ષય માન્યો હતો,”

“કોઈ પણ આચાર્ય ઉપાધ્યાય પંચાસ મવતકે
ગણિ કે સામાન્ય સાધુએ ભા, શુ, ૫ નો ક્ષય કોઈ
વખતે પણ માન્યો નથી એ નિર્વિવાદ વાત છે,” (આ.મા.
નંદપ્રકાશ પુ, ૩૪ અં, ૧૨).

એમ જણાવી, ચંદુપંચાંગને ઓડી બેઠું પંચાંગનાં આધારી
છદનો ક્ષય બહાર કયો. આ વસ્તુ જૈનધર્મ પ્રકાશક
ઉક્ત અંકમાં સંવિસ્તર રજુ કરવામાં આવી છે, અને તેમ
જેમમાં પૂનમ ઘટે તો તેમજ ઘટાઠવાનું નિયત ધારણ છે.
પણ તેજ લેખમાં ઉપર લખેલ શબ્દોથી દર્શાવવામાં આવે
છે, આથી નકલી છે કે તે સાલમાં પણ કોઈ બા. શુ. ચો.
પાંચમ પૂનમ કે અમાસની વધઘટ માનનારા ન હતા. આથી
શુનિવરો અને શ્રીસંઘે બા, શુ. ૬ નો ક્ષય માન્યો છે અને
પૂ. આચાર્ય સાગરાનંદસૂરજીએ ચંદુને આધારે ત્રિજનો
ક્ષય માન્યો છે-કયો છે, પણ કોઈએ ચોથ પાંચમનો ક્ષય
કયો નથી.

(૧૬) સં, ૧૬૧૧ માં પણ તેજ પ્રસંગ બન્યો હતો,
અને સં ૧૬૫૨ પ્રમાણે જવરયા કરી હતી, ત્યારે કોઈએ
બા, શુ. ૪ કે ૫ નો ક્ષય કયો નથી પૂ. શ્રી સાગરજી
મહારાજે પણ કપડવંજના સંધની જોક્તા માટે સંધને
+અન્યપંચાંગ માન્ય રાખવા લીધું હતું.

(૧૦) જૈન ધર્મપ્રસારક સભાએ સં. ૧૬૮૬ માં
બહાર કયું છે કે—

" હવે તિથિનો ક્ષય ન કરવાની આપણી પ્રવૃત્તિને
અનુસારે શુદ્ધિ ૫ ના ક્ષયે શુદ્ધિ ૪ નો ક્ષય કરવો જોઈએ
પરંતુ તે દિવસે સંવત્સરી પર્વનો દિવસ હોવાથી તેનો ક્ષય
ન કરીએ તો શુદ્ધિ ૩ નો ક્ષય કરવો જોઈએ."

+આ.શુ. કના ક્ષયના કિસાએ આવડી બાહરવા શુદ્ધિ ૫ ના રા.
સંધસંધને ખમતખામણાં કર્યાં હતાં અને જણાવ્યું હતું કે મારી
માન્યતા ત્રોગના ક્ષયની છે પણ તેમ કરતાં સંધમાં જોક્તા ન
સમવાવ તેમ હોવા તો હું તેનો આમલ કરતો નથી.

વાલાએ બુધવારે સંવત્સરી કરી હતી. આચાર્ય વિજય-
સિદ્ધિસુરિ આ સાલ એ નવા મતમાં જાણ્યો હતા અને
તેમાંના એકાદ આચાર્ય એ નવા મતથી છુટા થયા હતા.

(૨૩) સં. ૨૦૦૪ માં ધીસંઘ પર્વતિથિની વધઘટ
થાય નહીં એ યાચાજ્ઞાને અનુસરીને પાંચમ પૂનમ કે
અમાસ વિગેરે કોઈ પણ પર્વની વધઘટ કર્યા સિવાય હરેક
પવોને કાયમ રાખી સંવત્સરી ચોમાસી, શાશ્વત અને હરેક
પવોની આરાધના કરનાર છે.

ખુલાસો—સં. ૨૦૦૪ ની સાલમાં ચૈત્ર વદિ ૦) એ
છે અષાઠ શુક્ર ૧૫ એ છે આસો શુક્ર ૧૫ એ છે અને
ભા. શુ. ૫ નો કાય છે તેથી સમસ્ત ધીસંઘ વાંચક શ્રી
ઉમાસ્વાતિજી અને આચાર્ય શ્રી કાલિકાસુરિની આજ્ઞા પ્રમાણે
ક્ષયે પૂર્વાં તથા અનન્તરચોષના નિયમ પ્રમાણે પર્વતિથિ-
ઓની વધઘટ કયો વિના પો. વ. ૧૪ સોમવારે અષાઠ શુક્ર
૧૪ મંગલવારે બાદરવા શુક્ર ૪ સોમવારે અને આસો શુક્ર
૧૪ રવિવારે તે તે પર્વોનું આરાધન કરશે એ નિર્વિવાદ
વસ્તુ છે.

નવા મતવાલા શું કરશે તેનો ઉત્તર ભવિષ્યનો
કલિહાસ આપશે.

ઉપરના ફરમાનોથી એ સહેજે પુરવાર થાય છે કે-
જેનાચાર્યોએ ભગ્ન મહાવીરસ્વામીથી આજ્ઞાસુધી પર્વતિથિની
વધઘટ માની નથી એટલુજ નહીં કિન્તુ સમયે સમયે જુની
જુની આજ્ઞાઓ આદેશી, પર્વોને નિર્ણય રાખી, પર્વતિથિની
સ્વર્ણોક્તિ રક્ષા કરી છે. આટલા આગ્રહ પ્રમાણે પ્રત્યક્ષ
છતાં આ સમય દ્રસુરિ વિગેરે એ નવો પૂનમલોપક મત
કેમ કે જે આચાર્યવદના છે. અસ્તુ.

मंकरण ४-नवाभतनी नवी नवा वाता—

વિ: સં: ૧૬૬૨ની સંવત્સરીથી આ શમયંદ્રસૂરિએ
 નવો મત ચલાવ્યો છે, અને આ વિ: જબૂસરિએ, પોતાની
 કલ્યાણવિજયણ, સુમિત્રી જનકવિજયણ અને ધીરયાસનના
 તંત્રીએ જુની જુની પુસ્તિકાઓ અને લેખો દ્વારા જવાબંતારી
 કટલીક માન્યતાઓ રજૂ કરી છે, જેની દુ:શી નોંધ નીચે
 આપુ છું અને સાથે સાથે તેમ માનવાથી શુદ્ધાત્મી છે તે
 પણ પુણ્યદાસામાર્ગે બેતાઈ છે. ૧૯૧૩ ના ૧૩ ૧૪,

(૧) સુખ પ્રસન્નિતિ, વિગેરેના આધારે, જનતા પ્રાચીન
જેન પ્રાચીનમાં હરેક તિથિની વખતે થતી હતી.
પુણ્યોત્સવ સુખ પ્રસન્નિતિ, જ્યોતિષકરંક, જ્યોતિષકરંક,
લોકપ્રકાશ અને જ્યોતિષકરંક જ્યોતિષકરંક, પદ્મ
પ્રમોદ તિથિ માંની છે, અને તિથિવૃદ્ધિની તો સાદા મંત્ર
કરી છે. જ્યોતિષકરંકમાં જ્યોતિષકરંક પ્રસન્નિતિ તિથિની
વખતે ન માય, જ્યોતિષકરંક પૂનમને કાયમ રાખી છે. અટકે
ઉપર જ્યોતિષકરંક પ્રસન્નિતિ, માત્ર જ્યોતિષકરંક છે.

(२) त्रौटिकपञ्चासमां त्रिदिनी त्रयवट् धाय छि त्रिम
आराधनाभां भवु त्रिदिनी त्रयवट् १३२वी. त्रिदिनी त्रिदिनी
पुत्रासो ज्ञेना त्रयवटी ज्ञेना त्रयवटी त्रयवटी त्रयवटी त्रयवटी

સાંપ્રદાયિક પંચાંગને માને છે પણ તેને જૈનત્વના સંસ્કારો આપીનેજ માને છે. આથી એમ કહેવાય છે કે—“ હિંદુ-ભરમાં માત્ર જૈનો પ્રાદાણી પંચાંગને માનતા નથી ” જૈનોની આ પોતાના આગમોક્ત જૈન પંચાંગની વફાદારી છે અને બીજી રીતે, કદીએ તો તદ્વિપક્ષ પોતાનો સ્વતંત્રતાનો જાગૃતિ છે. તિથિવૃદ્ધિમાં વૈદિકો પહેલીને પ્રમાણ માને છે. જૈનો બીજીને પ્રમાણ માને છે, આ પણ એક ગુપ્ત છે. પર્વતિથિની વધઘટ માનતાં આ જાગૃતમાં પણ મદનઠ યવાની વધી પર્વતિથિનો ક્ષય માનીએ તો પર્વોની આરાધનારૂપ દાન, વપ, શ્રીલત્યાગ, ઉપવાસ વિગેરે વિગેરેનો હોપ થયો “ પર્વ તિથિ નથી ” તો પછી આરાધના કેની ? આવી જમણા અનિ-વાર્ય બની જશે.

(૩) ઉદય અને સમાપ્તિવાળી તિથિ પ્રમાણ માનવી:

ખુલાસો—ઉદય અને સમાપ્તિ એ એ ઉદયો દીવ તિથિમાં થત્યાં નથી, ઉપર પ્રમાણે માનવાથી દીવ પર્વ-તિથિનું અસ્તિત્વજ નહીં રહે અને તેની આરાધનાનો પણ ક્ષય થયો. આપાધકો માટે આ આરાધનાનો હોપ ઈષ્ટ નથી માટે અહીં એજ માનવું ન્યાય સંમત છે કે—ઉત્તરમાંથી કે અપવાદથી જે ઉદય તિથિ હોય તેના પ્રમાણતિથિ છે.

(૪) લોકિક પંચાંગમાં ૧૨ પર્વતિથિઓ વધે ઘટે ત્યારે તેની વધઘટ કાયમ રાખવી પણ પૂર્વતિથિની વધઘટ કરવી નહીં. દીવપર્વનું અનુદાન પૂર્વતિથિએ કરવું પણ તે પૂર્વ-તિથિને પર્વની અંશ આપવી નહિ. એ તિથિ એવી આરાધની: ખુલાસો—યદિ પર્વતિથિનો ક્ષય માનીએ તો તેની

સંવત્સરી આદેશી પછી જા. શુ. પાંચમની કાંઈ મહત્તા રહી નથી એજ સ્થિતિ ચોદશે ચામાસી-પાંખી ઘવાયો પૂનમ અમાસની છે. આ પચાસથી નવા મહત્વાલા માને છે કે—
 “પ્રાયશ્ચિત્ત આદિમાં ચોદસની મુખ્યતા છે એટલે ચોદસ ઘટે તો તેરશને ચોદસ કહેવી પણ પૂનમ મુખ્ય નથી ગાટે તે ઘટે તો તેને ચોદસમાં ગણેલ કરી દેવી એને તે દિવસને ચોદસ કહેવી” (વીર. સુ. ૧૫ પૃ. ૧૫) વહી. “જા. શુ. ૫ તો ‘મરેલી, માતાની’ તુલ્ય છે” (૧૫ કંઈરે) વિગેરે. તેજા આ રીતે પૂનમ અમાસ અને જા. શુ. ૫ ‘ગાટે’ તર્ક ચકાવે છે પરંતુ પૂનમ અમાસને તો કીર્તિગર્વવતીજ વિગેરે મૂળ અંગોમાં પાકુ પર્વરૂપે વર્ણવ્યા છે અને અંગવચનજલંકાર તત્ત્વીર્થજલ વિગેરેમાં તેની ક્ષરજાત આરાધના ઉપદેશી છે. પાંચમ, પણ સંવત્સરી પાંચમ નથી કિન્તુ જ્ઞાન પાંચમ તો છે જ તેથી પૂ. આ. કાલિઅયર્થે પાંચમને સ્તંભરૂપ રાખી અનન્તર ચોદે સંવત્સરી આદેશી છે. જગદ્ગુરુજીએ પાકુ મુખ્યવૃત્ત્યા પાંચમની આરાધના આદેશી છે આ હરેક ઉદ્દેશોથી પૂનમ અમાસ તથા પાંચમની પર્વતા પુરવાર થાય છે એટલે તેની વધતક ન જ થાય. વર્ષમાં ૧૪૫ પવો આવે છે તેની આરાધના ૧૪૫ દિવસે થવી જોઈએ.

(૧) ચોદસ, પૂનમ, ચોદસ અમાસ અને જા. શુ. દિ ચોથ પાંચમ એ જોડિયાં પવ છે. તેમાંનું જીજ્ઞુ પર્વ ઘટે તો એક દિવસેજ આરાધના કરવી. વધે તો અન્નેની વચમાં એક અહોરાત્ર વધારવો અને આરાધના કરવી એટલે પૂનમ ઘટે તો પૂનમનું અનુષ્ઠાન ચોદસે કરવું અને ચોદસનું અનુ-

ધાન પલ્લુ ચોરગે કરવું પૂનમ વધે તો ચોરગ પૂનમને છૂટા
પીડી વચમાં એક દિવસ વધારવો.

બુઝાસો—નવા મતવાલાને પૂનમ અમાસ અને માચમ
મત્યે કેવો પ્રેમ છે તે આ નિયમથી જણાઈ આવે છે. તેઓ
તો ત્યાં સુધી માને છે કે અમાસ પૂનમને ચોરગમાં સામેલ
કરતાં બાર પર્વના આરાધકો એક જ પર્વની ઓછી આરાધના
કરે એક બે દિવસ ભોજન વધુ કરે, ઓછા શીશ પાળે
તેની કાંઈ હરકત નથી; પણ તે કોણુ પર્વની સ્વતંત્ર આરાધના
કરવી જ નહીં, આ તેઓની માન્યતા છે. પરંતુ જે અચર્ય
બપવાને મૂળ આગમી અને અનેકયાસી આરાધ્ય માને છે,
ફરજયાત આરાધ્ય બતાવે છે, તેની વધવટ કરવી અને બે
પર્વોની આરાધના એક દિવસે પર્વોની દેવી તે શુદ્ધ પાક્ષિક
ક્રિયાંશયિ, છતાંને કેમ પાલવે? તો કે અહિં તેઓ
એક નવો કુતર્ક કરે છે કે—જે પૂનમ હોય ત્યારે ચોરગ
અને પહેલી પૂનમનો છકુ કરવો, બીજા પૂનમ પારંતું કરવું,
(વીરપુત્ર ૧૫ પૃ. ૨૦૭) તમે વિના આરાધના ન જઈશું. ચક્ર
તેમ નથી (પૃ. ૧૫૨) આ કુતર્કની સાંછલ રકથ મનોદયા
વર્તે છે. તે તો જાનો અણે પરંતુ વૃદ્ધિ તિથિમાં કૈલિકો
પહેલીને અને જોતો બીજાને પ્રમાણ માને છે અને તે લેખક
પણ વૃદ્ધિમાં બીજી તિથિને આરાધનાની તરફેણમાં છે છતાં
પૂનમ તથા ત્યારે પહેલીને આરાધ્ય અને બીજાને સામાન્ય
તિથિ બતાવવાનું સૂચવે છે. આ કડક જાતનો ન્યાય? આમો
જોતો પરં પ્રાણથી છોપે પાડવાની કે પ્રાણથી મંચાંગ
સ્વીકારવાની કિર્સાઈ હશે? જાનો અણે સર્વ માગે.

એ છે. જે દેવો દિવાળી પર્વને એક દિવસે કરવાને હિં. વચમાં દિવસ વેધારી બુદ્ધ પાઠવાને હિં. પણ તેરથની વધવટ કરવી અને લા. શુ. ૪-૫ નું અનન્તરપણુ તો પૂ. આ. કાલિકાચાર્ય મહારાજે શ્રીમુખેજ કરમાવ્યું છે.

(૭) એ પર્વ તિથિની વધવટ ન થાય તો અપર્વ તિથિની પણ વધવટ ન થવી એમ છે.

સુલાસો—પર્વતિથિ અને અપર્વ તિથિઓને સંરખી માનીએ તો જ આં નિયમ ઉપયોગી છે. પણ ચાઓમા પર્વ તિથિની આશાધના ઉપદેશી આથી તેને સ્પષ્ટ કરવા માટે વધવટની મંના કરી છે. અને તે બ્યાજી જ છે.

(૮) તત્પતરગિણીના આધારે તિથિ વ્યવસ્થા કરવી.

સુલાસો—નવામતવાલા તત્પતરગિણીના અર્થનો અનર્થ કરી તેના આધારે પોતાની તિથિ વ્યવસ્થા હોવાનું જણાવે છે. આથી એ બોલે છે કે તેઓ આ બાબતમાં પૂર્વાચાર્યોની આજ્ઞાને માનવા તથા નથી. પર્વતિથિનો એ હલ્લક વર્ધને. ઇતિહાસ જણાવે પછી તેઓની આ તિથિ વિષયકે માન્યતા દેવી છે. તેને કરી સમજાવવાની જરૂર રહેતી નથી વળી પં. શ્રી કલ્યાણવિજયજી મહારાજ તત્પરગિણી માટે શુ માન્યતા ધરાવે છે. તે પણ જૈનપત્રોના વાંચકથી અજાણ્ય નથી. એકંદરે પૂર્વાચાર્યોની આજ્ઞા પ્રમાણે તિથિ વ્યવસ્થા માનવી એજ ઉત્તમ માર્ગ છે, અને મહોપાધ્યાય શ્રી ધર્મસાગરજી મહારાજ તિથિ વિષયમાં તેઓનેજ અનુસરે છે. એ તેમના જણાવેથી નહીં છે.

મકરણ ૫-તારવણ

હવે પાસનાં ઇતિહાસથી તારવી શકાય છે કે પંચાંગમાં ઇની તિથિ આચરણો નીચે મુજબ છે.

(૧) પ્રાચીન જૈન પંચાંગનાં આધારે તિથિ વધેજ નહિ. સાદરામાં એક પણ તિથિની વધવટ થાય નહિ.

પ્રકાસો—જૈન આગમમાં લગભગ ૫૬ ઘડો પ્રમાણ તિથિમાની છે. એટલે તિથિ વૃદ્ધિ થવાનીજ નહિ, વરસમાં ૬ તિથિ ઘટતી હતી. પણ પર્વતિથિ ઘટે તો પર્વતિથિને ઘટાડવામાં આવતી હતી. જે વસ્તુને સૂર્યોચ્છાંસમાંથી અવારી પૂનમના શબ્દો ટેકા આપે છે.

(૨) હૌકિક પંચાંગમાં તિથિની વધવટ થાય છે પરંતુ આવાધનામાં તિથિની વધવટ કરવી નહિ—લગવી નહિ.

પ્રકાસો—જૈન આગમમાં તિથિવૃદ્ધિની મંતા કરી છે. એ સીતિ અત્યાદે પ્રચલિત નથી. હૌકિક પંચાંગમાં તિથિની વૃદ્ધિ થાય છે અને જે પંચાંગ અત્યાદે પ્રચલિત છે. એટલે તિથિની વધવટ માનવી પડે છે, પરંતુ પર્વતિથિના પ્રસંગે ૫૬ ઘડીની શુદ્ધ તિથિ, એ રીતે સંસ્કાર દેવાથી શુદ્ધ તિથિ મળે છે, આથી પર્વતિથિની વૃદ્ધિ રહેતી નથી અને જીનાગમની પદ્ધતિથી ચચાચકચ જાણી પડે છે. જૈન-

સાંચીમાં પર્વતિયિજે નિયત આરાધના બેસીવી છે માટે
પર્વતિયિજો સપાટે કરવીજા નેહજે. પર્વતિયિ ઘટે તો
આરાધના હડી નાથ અને વધે તો આરાધના બેવડાય
જે હીક નથી માટે આરાધનામાં પર્વતિયિની વધઘટ મોનવી
જે કાઈ રીતે ઉચિત થયો.

(૩) ઉદયતિયિ પ્રમાણ આનવી (ઉત્સર્ગથી, કે અપ-
વાદથી), ઉદયપર્વતિયિ લેવી.

ઉદયપ્રભાતો — ઉદયતિયિ પ્રમાણ મનાય છે, ચરન્તુ પર્વ-
તિયિની વધઘટમાં યોગ્ય ઉદયતિયિ મંગલી નથી અને
શાસ્ત્રાનો પ્રમાણે તો પર્વતિયિ નેપ્રત્યેક માટે વા. ઉમાં-
સ્વાતિછં મહારાત્રે અપવાદ આદેશો છે કે — ક્ષયમાં પૂર્વ
તિયિને પર્વતિયિ ધર્માવધી, વૃદ્ધિમાં ણીલ તિયિને પર્વ-
તિયિ રાખવી અને દિવાલીમાં દોઢ કરે તે દિવાલી મોનવી
અર્થાતે આ પ્રસંગે ઉદયને આમહ રાખવો નહિ. પણ
અપવાદ મુજબ તિયિ અવસ્થા કરવી. પૂજાતિકોથી લઈ પંચ
સંવત્સરી માટે અનન્તર થાય આદેશી છે તેમાં પણ
એકાંત ઉદયતિયિને આગે રાખનારને ચીમડી આપો છે. કેમકે
વધઘટમાં ક્ષય પૂર્ણના નિયમથી આ વ્યવસ્થા સુમેળ બેનો
પડે છે. પર્વતિયિ ઉદયપાળી નહાવી તે અપવાદનો સહાયથી
ઉદય તિયિ ણની વ્યથ છે, એટલે અહિ — ઉદયતિયિ પ્રમાણ
માનવી એટલુંજ કથન ઉચિત છે. યાદ રાખવાનું કે —
ઉત્સર્ગ અને અપવાદ એ બંને વિધિમાંજ છે, અપવાદ તો
ઉત્સર્ગનુંજ અંગ છે, તે ઉત્સર્ગથી અશક્ય બનેલને શક્ય
બનાવી છે.

(૪) લૌકિક પંચાંગમાં ૧૨ પર્વની વધવટ થાય ત્યારે તેની વધવટ કરવી નહીં પણ પૂર્વ તિથિની વધવટ કરવી અને પર્વતિથિને નિર્ણય રાખવી એટલે કે વૃદ્ધિમાં બીજી તિથિને જ અને ક્ષયમાં પૂર્વ તિથિને જ પર્વની સંજ્ઞા આપવી.

ખલાસો—પૃથ્વિમાં પૂનમના દાયે પૂર્વ તિથિને પૂનમની સંજ્ઞા આપી છે અને વા. ઉમત્સ્વાતિજી મહારાજ, આ. શ્રી દેવેન્દ્રસુરિજી, આ. રત્નચેખરસુરિ, આ. શ્રી આનંદવિમલસુરિ, જગદ્ગુરુ શ્રી હોરવિજયસુરિ, મહામહોપાધ્યાય ધર્મસાગરજી, મહારાજ, આચાર્ય શ્રી વિજયદાનસુરિ મહારાજ વિગેરે જે પર્વ તિથિની વધવટ કરવાની મના કરમાવી, પહેલાની તિથિની વધવટ આદેશી છે, અને ઉપલબ્ધ તિથિને પર્વતિથિની સંજ્ઞાથી જ જોતાવવાની આજ્ઞા કરી છે. ખરતરગણના ઉપાધ્યાયજી પણ “શ્રી જગદ્ગુરુજીના સમયે તપગણમાં પૂનમ અમાસની વધવટમાં તેરથની વધવટ કરવાનું અને તિથિની સંજ્ઞામાં પરાવર્તન કરવાનું જણાવી,” તપગણની ઉક્ત માન્યતાને ટેકા આપે છે. મહોપાધ્યાય ધર્મસાગરજી મહારાજ તો સાફ સાફ કહે છે કે પર્વતિથિના ક્ષયમાં પહેલાની તિથિ ક્ષીણ મનાય છે અને તેનો સંજ્ઞા પણ ગઠવાઈ નાથ છે. ચોક્કસ ઘટે, ત્યારે તેરથને ગુણ્યતાએ ચોક્કસ કહેવી એજ મીતે આત્મને આઠમ કહેવી અને જો આઠમે આઠમનું અનુષ્ઠાન કરવું. જો એમ નહીં મનો અને આઠમ તૃપ્તિ છે માટે આઠમનું અનુષ્ઠાન સાતમે કરીજો છીજો. અમારે આજે આઠમનો ઉપવાસ છે આઠમનો પૌષધ છે. એ ખરું પણ આજે છે સાતમ. આવું આવું જોઈયો તો લોકોમાં ચરકેલ

ગણાયેલા એમ તેવશ ચૌદશની સંજ્ઞાને પાંચે પછી તેને તેરથ
કહેવી એ પણ નરી મૂખતાજ છે. વિગેરે આથી પર્વતિધિને
જિજ્ઞેષા રાખવી. વધષ્ટમાં પણ આદિષ્ટ નિધિને પર્વની
સંજ્ઞા આપવી અને આરાધવી અને એજ આરાધકો માટે
ઉત્તમ માર્ગ છે.

(પ) પૂનમ અમાસ અને લા. શુ. પં એ પણ આગ-
મીકત્વ પર્વો છે તેની વધષ્ટ ન જાય.

ખુલાસો—સંવત્સરી લા. શુ. અને બદલે થાયે થઈ
તેથી તે સંવત્સરી નથી રહી, પણ તે પાંચમ પર્વ રૂપે તો
છેજ. એજ રીતે પૂનમ અમાસ પણ પર્વરૂપે તો છેજ. સૂય-
નકાગસુત્ર, લગવતીસુત્ર વિગેરે મુલસુત્રોમાં આઠમ ચૌદશ
પૂનમ અને અમાસ એ ચતુષ્પત્રીને મુખ્યપર્વ તરીકે વર્ણવ્યા
છે, પ્રવચનસાદોદ્ધાર, યોગશાસ્ત્ર, સમાચારી, હીરપ્રશ્ન, સેન-
પ્રશ્ન હિસુતોદ્ધાટન વિગેરેમાં પણ એજ ચતુષ્પત્રીને આરાધ્ય
વર્ણવી છે, આસોમાં બીજી તિથિઓને અરજીબાત અને
આઠમ પૂનમ વિગેરેને અવશ્ય આરાધ્ય તિથિ કહી છે,
પ્રવચનસાદોદ્ધાર સેનપ્રશ્ન વિગેરેમાં પોષધપ્રતિભાધારીને
ચૌદશ પૂનમ તથા ચૌદશઅમાસના જોડિયા પોસદા આદેશ્યા
છે, પૂનમ્યે કાલિદ્રામાર્યે અને તેર થાયે સંવત્સરી આદેશ્યા
પાંચમનીજ પ્રધાનતા સ્થાપી છે, તેમજ પચાસ દિવસે સંવત્સરી
અને પછી સીતેર દિવસે ચોમાસું પૂરું આ ગણિતમાં પણ
પૂનમ અને પાંચમ તથા ચૌદશ થોડા એ સ્તલા તિથિઓ
જોઈદે આ દરેક પાઠો પૂનમ અમાસ અને પાંચમની જ

મહત્તા થયાવે છે, માટે તે પ્રધાનપદો છે તેની વધઘટ કરવી
એ આરાધકને થોભતો મોજ નથી.

(૬) ચોથા પૂનમે ચોથા અમાસ અને ભાં શુક્ર ચોથ
પંચમને જોડિયાં પર્વ તરીકે કાયમ રાખ્યાં, તેની વધઘટ
કરવી નહિ, તેને મેઘવવાં નહિ, અને બેની વચ્ચે એક ધોડો
વધારવો તહિ : બન્નેની અનન્તરતા રહે તેમ કરવું.

પ્રકાસો—ચાસીમાં ચતુષ્પર્વને ફરજિયાત આરાધ્યપર્વો
માન્યાં છે, તેમાં ફરજિયાત પૌષ્ઠ આદેશ્યા છે અને પ્રથમ
સોરોઢોર સેનમંત્ર આદિમાં પૌષ્ઠ પ્રતિમાધારીને ચતુષ્પર્વોમાં
સંયુક્ત પૌષ્ઠ કરવાનું ફરમાવ્યું છે, અને પૂર્વ કાંત્રપ્રાર્થા
મહોરારે ભાં શુક્ર ચે ચે પંચમની અનન્તરતા આદેશી છે,
એટલે વિવેકી મનુષ્યો માટે તો એમાં શાસ્ત્રાજ્ઞો અમાયું
છે, એ પદોની આરાધના એક દિવસે માની લેવી, એતો ચાહ્યું
છે. આરાધનાનો લોપજ છે. માટે જોડિયા પર્વોનો
વધઘટ કરવી નહિ. પણ તરથ તથા ત્રીજની વધઘટ કરી
બન્નેની અનન્તરતા કાયમ રાખવી.

(૭) પર્વ ત્રિવિની સપ્તઘટન ધાય ૧૪ અપર્વ ત્રિવિની
વધઘટ ધાય.

પ્રકાસો—આવશ્યક જુજી તથા તરથારી સીમા વિગેરે
માં સપ્તઘટ કથન છે કે—ગ્રાવકે પર્વત્રિવિને વિગેરે અરથ
પોસક કરવો જોઈએ એમ વિગેરે ત્રિવિ એકરે કે ન કેરે
તે તેની ઇચ્છાની વાત છે, છતાં આ રીતે પૌષ્ઠ વિગેરેની
નિયમતા હોવાથી પર્વત્રિવિને વિગેરે સપ્તઘટ કરવી જોઈએ,

માંટે સ્વર્ગતિથિની વધધટાકરે, નહિ, કિન્તુ અપર્વતિથિની
વધધટાકરેથી જોઈએ, એ સમજી શકાય તેવી વાત છે.

(૮) પદ ઘડી પ્રમાણુ શુદ્ધ તિથિ જાતવી અને વાઠ
થી ઉભાસ્વાતિથિ મહારાજ વિગેરેની આગ્રા પ્રમાણુ તિથિ
વ્યવસ્થાકરેથી.

જુલાસો—જેનકેશ્વરમાં ઉદયતિથિ પ્રમાણુ છે અને
તિથિની વધધટાકાપર સ્વાદેશીથી ઉભાસ્વાતિથિ દોરેલ
દાર્ધન દોરી પ્રમાણુ તિથિ મુકરર કરવામાં આવે છે. પછીના
દરેક આચાર્યે ઉપાધ્યાયે વિગેરેએ વિવિધ કરમાને કાઢી તેઓ
નેજ અનુસર્યા છે. જેની ચાલ ઉપર આવી ગઈ છે. જેનાગમમાં
લગભગ પદ ઘડી પ્રમાણુ શુદ્ધ તિથિ જાતવી છે. એ
વાત હકીકતમાં રહે તેા તિથિની વધધટાકા શુદ્ધતિથિ તારવવાને
માર્ગ સરલ મંઈ પડે છે, પૂજ્ય વાચકજી મહારાજની દાર્ધન
દોરીમાં આ અસ્થિતિના નીક મમાવેશ મંઈ જોય છે, માટેજ
વાચકજી મહારાજ વિગેરે એ જાતાવેલ રીતએ તિથિ વ્યવ-
સ્થા કરાય એજ ઉત્તમ તિથિવ્યવસ્થા છે.

(૯) દેશુમાં ધર્માનુષ્ઠાનની મના નથી.

જુલાસો— દેશુમાં અને દેશુતિથિમાં સ્વમાસ પ્રતિ-
ષ્ઠા અને સ્વતિથિ પ્રતિષ્ઠા ધર્માનુષ્ઠાનની પ્રાય એવી તો
શાસ્ત્રાણ છે. કિન્તુ દેશુમાં ધર્માનુષ્ઠાનનજ પ્રાય એવી કયાંય

શાસ્ત્રો નથી, જિનામિમનો આધારે. ક્ષુમાસં તેો ક્ષુ (છે).
પણ ક્ષુતિયિ. તે ક્ષુ નથી. તે. માત્ર લૌકિક રીતે ક્ષુ છે.
આથી જ જોનાચાથી બીજી પૂનમને પૂનમના અનુષ્ઠાન માટે
અને પહેલી લનાવટી પૂનમને ૧૬ પ્રતિ દેખે ચોદશ હોવાથી
ચોદશ અનુષ્ઠાન માટે ચોખ્ખાં માને છે.

છુદ્ધો કાર્યા તથોત્તરા અને સત્તન્તરાપ લઢાચીપ મત્યાદિ
તેના વિધાયક પાઠો છે.

અને ક્ષુમાસંમાં પણ પૂનમ પ્રતિકમણ ચોપધ તપ
નિયમ વિગેરે કરાય છે, કદપસૂત્ર પણ વચાયા છે. આથી
સ્પષ્ટ છે કે ક્ષુમાસંમાં ધર્મનુષ્ઠાન કરી શકાય છે.

તપાગચીની તિથિ આચારણા ઉપર મુજબ બ્યવસ્થિત
છે, આચારકો ૧૪૫ પર્વતિથિઓને આશયે છે અને આત્મા
કદ્યાણુ સાધે છે.

પ્રકરણ ૬ અંતિમ શુભેચ્છા.

જોન પર્વતિથિનો પ્રતિકાસ તપાસવાથી બાકી શકાય
છે કે-પર્વતિથિની બ્યવસ્થા જોન શાસનમાં લગવાન શ્રી
મહાવીર સ્વામીથી આરંભીને આજ પર્વત સ્લોકધારી ચાલી
આવે છે. તેમાં આનંદસૂરજગંધર્વાલોચોચે જગદ્ગુરુની કામ
ચલાઈ આજાને ત્રેલલિક આજા માની કેક દેરદાર કયો હતો,
જો જાને પ્રવૃત્તમો નથી, અને દેહકા આ. રામચંદ્રસુરિ-
જીએ નવો તિથિમત પ્રવર્તીવ્યો છે. જેની મોબ્યતી ખુલાસા
ચાથી ઉપર જણાવેલ છે.

હું તે આચાર્ય અને તેના સમર્થકોને કોઈરસાવે
વિનંતિ કરું છું કે આજે સ્વાધ્યાસને અવગણીને લાભોલાભોનો
વિચાર કરી આ પોતાની નવી માન્યતાને સર્વથા સંકેલી
લેવી જોઈએ, જો કે દિગ્ગજ અસ્તરઅસ્તર, સ્થાનકનાર્થી મત
નિસ્પૃતિક મત વિગેરે વિગેરે મતો તીક્ષ્ણ છે અને તેના
અનુયાયીઓ પણ વધ્યા છે, તેમ કહાય તમારો મત ચાલશે
અને અનુયાયીઓ પણ વધશે, પણ એમાં આત્મકલ્યાણ નથી
સંધની છિન્નચિત્તતા છે, અને જૈનશાસનને પારાવાર નુકસાને
છે. આપણા સર્વ વડિલોએ આ શાસ્ત્રાનુસારી તિથિ અવસ્થાને
અપનાવી છે, આહરી છે અને એમ આરાધનામાંજ આત્મ-
કલ્યાણ માન્યું છે. આપણી દ્રશ્ય છે કે તેમને, પગલે ચાલીને
આપણે તેઓને વફાકાર રહેવું જોઈએ.

કેટલાંએક સામાન્ય વિચારકોને આ વિષયનું તલ સ્પર્શી
જ્ઞાન હોતું નથી અને ઉપલેક એવાર વાંતો બાણી એ ચાંતાણીમાં
પડી જાય છે અને જ્યાં ત્યાં કપાયનો લંદીરણા કરી
મૂકે છે તેઓએ તેમ કરવું એ જૈનશાસનની રીતિએ
હિત નથીજ.

હું મધ્યસ્થ છું, વિચારક છું, સમજુ છું, એવો દાવો ધરા-
વનાર કેઈ કેઈ જોત કે જૈનસંઘ એ બાજુ યમ રાખવા
જતા અજ્ઞાનતાને અંગે વાદજલમાં અટવાઈ એકવલણવાળો
જની જાય છે અને સત્યમાર્ગને ભૂલે છે અને પરિણામે એજ
કાવાને અનામદ રાખી પોતાના ક્ષેત્રને યાદવાસ્થવી બનાવી
મૂકે છે. જેને જિનાશા બરાબર પરિજ્ઞાની હોય તેમણે તે

આવામાં સર્વથા માનજ સેવવું જોઈએ અને સંઘનું એકય
જોખમાય નહિ તે માટે સાવચેત રહેવું જોઈએ.

શ્રીસંઘને પિણુ મારી લેવામાં આવે છે કે જે આરો-
ધવામાં આગે છે તે નંદુકાલે આરાધવાના જ માર્ગો
છે- તેમાં વિદ્યુત દાખલ ન જ કરાય અને જાત્યારે
કુતર્કવાદનો જમાનો છે તેની પાછળ સંઘની
મંદતા ન ગુમાવાય એ હેતુમાં રાખી સંઘને
જિનાશા ધારી સંઘનનોવી રાખજો તમે ચોમાસા
માટે સાધુ મહારાજને રાખો તે સંઘમાં વિક્ષેપ
હોય ન થાય, મતભેદ ન થાય; તે આગે તંદા ન
પડે, આ જાળતનો વિચાર કરીનેજ સાધુ રાખજો.
એટલે સાધુ વિના રહો તેને મુંકાળલે સંઘમાં
વિક્ષેપ ન પડે એજ વધારે લાભદાયક છે સર્વદા
હિતકારક છે. માટે સાવધાન રહી સંઘનું એકય
જાળવજો, રાસનનું હિત સાચવજો અને આત્મ-
કલ્યાણ કરજો.

અતે શ્રમણસંઘ અવિભક્ત જૈન સંઘ ખેતી
જિનાશા પાલે અને જૈનશાસનની અધિક અધિક ઉન્નતિ
કરે એ અભિલાષા સાથે આ ઇતિહાસ પુરે કરે છું.

